

Thuisvoelen in de toekomst

Wensen van migranten in Haarlemmermeer

Eveline Schwarz

e.schwarz@students.uu.nl

Masterscriptie

Multiculturalisme in vergelijkend perspectief

Universiteit Utrecht

juni 2013

1^e begeleider: Drs. G.B.M. Dielissen

2^e begeleider: Dr. M.T.A. Coenders

Woord van dank

Van jongs af aan heeft het multiculturele karakter van Nederland mij gefascineerd. Ik ben opgegroeid onder de rook van Rotterdam en ben daarom regelmatig in aanraking gekomen met zowel de mooie als de minder mooie kanten van een multiculturele samenleving. Dit heeft mij geïnspireerd om zoveel mogelijk te weten te komen over multiculturalisme en mij in Nederland blijvend in te zetten om van de multiculturele samenleving een succes te maken. Daarom heb ik besloten te onderzoeken welke betekenis migranten geven aan thuisvoelen.

Omdat deze studie deel uit maakt van een lopend project in Haarlemmermeer heb ik de gelegenheid gekregen mijn bevindingen te delen met diverse stakeholders en beleidsmakers. Hen wil ik graag bedanken voor het geven van betekenis aan mijn rapport voor de maatschappelijke situatie in Haarlemmermeer. Ook mijn projectbegeleider in Haarlemmermeer, Sander Lap, ben ik dankbaar voor zijn inzet het project inhoudelijk sterk en maatschappelijk relevant te houden. En natuurlijk ben ik de respondenten zeer dankbaar voor hun medewerking en daarmee hun essentiële bijdrage aan het eindproduct van deze studie.

Tevens wil ik mijn dankbaarheid betuigen voor de steun die ik van enkele personen ontvangen heb tijdens het schrijven van deze scriptie. Allereerst mijn scriptiebegeleider Gerrit-Bartus Dielissen. Naast het feit dat hij geregeld met een kritisch oog naar mijn werk heeft gekeken, is hij ook nooit te beroerd geweest mij moed in te praten wanneer ik het even niet meer zag zitten. Ook mijn tweede begeleider, Marcel Coenders, wil ik bedanken voor het coördineren van het traject en de tijd die hij gestoken heeft in het lezen en beoordelen van mijn scriptie. Als laatste wil ik graag Robert van Vugt bedanken, die naast het constant bieden van emotionele steun, geregeld de moeite heeft genomen mijn scriptie aandachtig door te lezen.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inleiding: rots in de branding	4
1. Aankomst en groei in een dynamische omgeving	8
Migratie in Haarlemmermeer.....	8
Samenleven en beleid.....	9
Thuisvoelen in Nederland.....	10
Nieuwe stad.....	13
2. Buurtrelaties en binding met blik op de toekomst	15
Thuisvoelen.....	15
Sociale binding.....	16
Buurtrelaties.....	18
3. Methodische verantwoording	20
Nieuwe generatie van Haarlemmermeer.....	20
Wijze van dataverzameling.....	21
Interviews: methode en setting.....	21
Kwaliteitsbewaking: een betrouwbaar en geldig onderzoek.....	21
Omschrijven, uiteenrafelen en structureren.....	22
4. Oost, west, thuis best	23
De gulden middenweg: over identificatie in de samenleving.....	23
Meedoen in de buurt en in het land: het belang van participatie.....	29
Overbrugbare contacten.....	31
Thuisvoelen nu en in de toekomst.....	33
5. Thuisvoelen in een nieuwe stad	36
Niveaus van identificatie: ‘de’ Nederlandse identiteit als illusie.....	36
Vormen van identificatie: het belang van symbolische en culturele relaties.....	38
Participatie: herverdeling als noodzakelijk, erkenning als voldoende.....	39
Joint production: binding en participatie.....	40
Bridging en bonding: tussen wens en realiteit.....	42
Conclusie: op naar een gemengd thuisgevoel	44
Discussie: een gemengd thuisgevoel voor een duurzame visie op de toekomst	46
Literatuurlijst	47
Bijlagen	49

Samenvatting

In dit onderzoek gebaseerd op kwalitatief onderzoek, wordt met behulp van 27 individuele en groepsinterviews onderzocht hoe een diverse groep migranten zich thuis voelt in de gemeente Haarlemmermeer nu en in de toekomst, om bij te dragen aan een toekomstscenario waarbinnen 'de' mens als inspiratiebron dient.

In wetenschappelijk onderzoek is het concept thuisvoelen regelmatig onderzocht in zogenaamde probleemwijken in grote steden. Door thuisvoelen te onderzoeken in een relatief probleemloze, niet stedelijke gemeente hoop ik het debat te verbreden en daarmee bij te dragen aan theorieontwikkeling over thuisvoelen.

Daarnaast is binnen de wetenschap een discussie gaande over samenleven met migranten. De vraag is of nadruk op economische verbindingen of nadruk op culturele verbindingen thuisvoelen van migranten in de samenleving zou kunnen bevorderen. Door aan migranten te vragen welke verbindingen voor hen van belang zijn om zich thuis te voelen in Haarlemmermeer hoop ik hun visie toe te voegen aan deze discussie.

Het concept thuisvoelen is onderzocht door te kijken naar de verbondenheid van migranten, de manier waarop zij participeren en contact leggen in de buurt. Uit de resultaten blijkt dat migranten in eerste instantie op functioneel en economisch gebied geholpen willen worden. Zij willen dezelfde kansen krijgen als autochtone Nederlanders. Naarmate men langer in Nederland is gaat het vormen van een identiteit een belangrijke plek innemen en zijn migranten met name op zoek naar emotionele en culturele erkenning. Omdat cultuur een belangrijk rol blijft spelen in zowel het leven van migranten, als in de Nederlandse maatschappij, is aandacht voor culturele verbindingen een vereiste voor thuisvoelen.

Rots in de branding

'These are the processes of globalization, whereby people become embedded in shifting social and cultural networks of sometimes staggering scale, where society, in Zygmunt Bauman's view, 'proclaims all restrictions on freedom illegal, at the same time doing away with social certainty and legalizing ethical uncertainty' (Bauman 1992: xxiv) (Eriksen 2001: 304).

Verschillende wetenschappers stellen dat de grote mate van vrijheid, die kenmerkend is voor de huidige samenleving, onzekerheid met zich meebrengt, waardoor mensen op zoek gaan naar geborgenheid en houvast (Bauman 2001, Verkuyten 2010: 14-15).

Voor Nederland is de toestroom van migranten, onderdeel van het globaliseringsproces, een belangrijke oorzaak van de ervaren onzekerheid (Scheffer 2010: 12). In Nederland wonen echter al lange tijd mensen met verschillende achtergronden en dit zal ook de komende jaren toe nemen (Van Voorst 2010: 20,265). Frissen en Harchaoui stellen dat de groei van het aantal migranten in Nederland nodig is om het welvaartsniveau van de Randstad te handhaven en groei te stimuleren (2011:22). Om de onzekerheid die dit met zich meebrengt te remmen en zo houvast of een zogenaamd thuisgevoel te stimuleren focust Nederland de laatste jaren op het promoten van één Nederlandse identiteit (Verkuyten 2010: 193, Vasta 2007: 735).

Duyvendak betoogt echter dat deze tactiek niet bevorderlijk is voor het thuisgevoel van zowel 'oude' als 'nieuwe' Nederlanders.

'De eindeloze en oeverloze speurtocht naar de Nederlandse identiteit, die moet worden opgegraven uit ons verleden, is niet alleen een zinloze zoektocht, het helpt onze migranten ook niet om zich hier thuis te voelen. Bovendien maakt het autochtone Nederlanders steeds radelozer, want de geschiedenis moet veel geweld worden aangedaan om er iets als een samenhangende identiteit uit te peuren' (Duyvendak 2008: 11).

Duyvendak stelt daarom dat er in Nederland gezocht moet worden naar nieuwe vormen van sociale binding. Het thuisgevoel van oude en nieuwe Nederlanders in hun alledaagse werkelijkheid op straat en in de buurt (*op. cit.:* 1-2).

In Nederland moet een oplossing gezocht worden voor de toenemende onzekerheid gestimuleerd door toenemende migratie. De beschreven ontwikkelingen monden uit in de vraag welke factoren een rol spelen bij thuisvoelen in snel veranderende samenlevingen. Vanwege de verwachte groei van migranten en het belang van deze migranten voor Nederland wil ik onderzoeken hoe migranten houvast vinden in een snel veranderende leefomgeving als de gemeente Haarlemmermeer.

Deze studie is onderdeel van een landelijk project, genaamd 'Nieuwe Generaties en Nieuwe Steden', met Haarlemmermeer als subgemeente. De mogelijkheid om aan te sluiten bij een lopend project, waarbinnen mijn vraag relevant is en ik bovendien de kans krijg mijn onderzoek te delen met diverse stakeholders en beleidsmedewerkers was voor mij een belangrijke reden om aan dit onderzoek

mee te werken. NG&NS is opgezet naar aanleiding van de Forum-publicatie 'Integratie en de metropool'. Hierin betogen de auteurs dat een duurzaam demografisch inzicht in de stedelijke vergezichten mist. De vraag wie er straks wonen in deze vergezichten wordt te weinig gesteld (Frissen & Harchaoui 2011: 7). Het doel van het project is onderzoeken wat de wensen van nieuwe generaties zijn voor de toekomst op het gebied van wonen, werken en leren en hoe deze kunnen bijdragen aan een duurzame visie op de toekomst. De hoofdvraag van dit project luidt: Hoe wil de nieuwe generatie in de toekomst wonen en werken?

Naast de aanwezigheid van het project maken specifieke kenmerken de gemeente Haarlemmermeer geschikt als casus. Zo is Haarlemmermeer op dit moment één van de weinige gemeentes in Nederland waar de komende jaren geen krimp verwacht wordt, waarschijnlijk door druk vanuit Amsterdam, Haarlem en Leiden en het stijgende aantal migranten uit het buitenland.¹

Dit betekent dat een belangrijk deel van de nieuwe generatie in Haarlemmermeer in de toekomst uit buitenlandse migranten zal bestaan.² Het Podium voor Architectuur, de organisatie achter NG&NS in Haarlemmermeer, betoogt dat de stromen migranten inmiddels superdivers zijn.³ Deze superdiversiteit is volgens het Podium voor Architectuur een teken van een globaliserende wereld. Zij stellen zich daarbij de vraag hoe al die verschillende groepen migranten zich nog steeds thuis kunnen voelen in een regio en hoe dit vorm kan krijgen in Haarlemmermeer.⁴

De interesse van het Podium voor Architectuur en de duidelijke aanwezigheid en groei van migranten in Haarlemmermeer maken deze gemeente een relevante context om de wensen met betrekking tot thuisvoelen van migranten in een veranderende samenleving te onderzoeken. Om, in de lijn van NG&NS, bij te dragen aan mogelijke toekomstscenario's waarbij de mens centraal staat, zal ik gaan kijken welke verbindingen voor migranten vooral van belang zijn voor thuisvoelen en wat hierbij de rol is van culturele afkomst. Zo wordt het mogelijk handvatten aan te reiken voor een toekomstscenario waarbinnen migranten een rol spelen en zich thuis kunnen voelen.

Probleemstelling

Hoofdvraag

Welke verbindingen zijn van belang om tegemoet te komen aan de wensen van migranten in Haarlemmermeer omtrent thuisvoelen in de buurt en wat is hierbij de rol van culturele afkomst?

¹ Gemeente Haarlemmermeer (2012) *Tendrapport 2012: de staat van Haarlemmermeer* 2 Hoofddorp, Gemeente Haarlemmermeer: 12-13.

² Gemeente Haarlemmermeer (2008) *Willen, kunnen en mogen meedoen in Haarlemmermeer: visie op integratie* Hoofddorp, gemeente Haarlemmermeer: 7.

³ Podium voor Architectuur & Labyrinth centrum voor onderzoek en advies (2010) *Marokko: verslag studiereis voor vakpubliek* Hoofddorp, Podium voor Architectuur: 15.

⁴ Podium voor Architectuur & Labyrinth centrum voor onderzoek en advies (2010) *Marokko: verslag studiereis voor vakpubliek* Hoofddorp, Podium voor Architectuur: 15.

Deelvragen

- Welke niveaus van identificatie spelen voor migranten een rol wanneer zij hun plek in Haarlemmermeer beschrijven?
- Welke vormen van identificatie spelen voor migranten een rol wanneer zij hun plek in Haarlemmermeer beschrijven?
- Hoe participeren migranten in Haarlemmermeer?
- Welke identificaties zijn van belang voor migranten voor participatie in de buurt?
- Hoe leggen migranten contact in Haarlemmermeer?

Het doel van dit onderzoek is ontdekken welke verbindingen voor migranten belangrijk zijn, door hun wensen wat betreft buurtrelaties en sociale binding aan het licht te brengen. Hierbij zal ik, in lijn met het heersende debat over thuisvoelen, een onderscheid maken tussen functioneel-economische of culturele verbindingen. Hiermee wil ik bijdragen aan de theoretische ontwikkeling over de manier waarop in een globaliserende wereld houvast gevonden en behouden kan worden en daarmee zicht geven op een mogelijk duurzaam toekomstscenario dat tegemoet komt aan de wensen van migranten in Haarlemmermeer.

Het project NG&NS richt zich op het perspectief van bewoners voor de toekomst. Door de wensen van migranten in Haarlemmermeer ten aanzien van thuisvoelen in de buurt te inventariseren, hoop ik in het bijzonder hun visie te kunnen toevoegen aan toekomstige modellen. Het is van maatschappelijk belang om de wensen van de groep migranten in de regio te beschrijven, omdat deze groep snel groeit en kenmerkend is voor de oprukkende globaliserende Randstad, waar Haarlemmermeer deel van uit maakt. Door de conclusies van het onderzoek voor te leggen aan beleidsmakers, stakeholders en andere geïnteresseerden, kan bewustwording gecreëerd worden onder een breder publiek voor het nut van een duurzame toekomstvisie voor de gemeente.

In eerder onderzoek zijn vooral dynamische hoog stedelijke gebieden, zoals Amsterdam en Birmingham gebruikt als casus voor onderzoek naar thuisvoelen en buurtrelaties (Phillimore 2010, Smets 2011). Haarlemmermeer kent redelijk stedelijke kernen, maar is geen stedelijk gebied. Een onderzoek naar het thuisgevoel van migranten in Haarlemmermeer zou daarom tot nieuwe inzichten kunnen leiden.

In tegenstelling tot eerder onderzoek zal ik mij niet expliciet richten op bestaande problemen met betrekking tot migranten in de samenleving. Ik zal ‘meten’ vanuit een blanco positie, die door visies op de toekomst ingevuld kan worden. Hierbij geeft aandacht voor de vraag of voornamelijk functioneel- economische of culturele verbindingen gewenst zijn mijn onderzoek richting.

In hoofdstuk één licht ik de kenmerken en positie van migranten in de samenleving en specifiek in Haarlemmermeer toe. In het daaropvolgende hoofdstuk bespreek ik de gebruikte begrippen en gehanteerde theorieën. Vervolgens leg ik in hoofdstuk drie uit hoe ik mijn data verzameld heb en waarom ik voor bepaalde technieken gekozen heb. In hoofdstuk vier beschrijf ik de

uitkomsten van het veldwerk, waarna ik in hoofdstuk vijf deze uitkomsten koppel aan de besproken theorieën en antwoord geef op de gestelde deelvragen. In de conclusie geef ik antwoord op de hoofdvraag. Als laatste plaats ik in de discussie deze studie in zijn maatschappelijke en wetenschappelijke context en doe ik suggesties voor eventueel vervolgonderzoek.

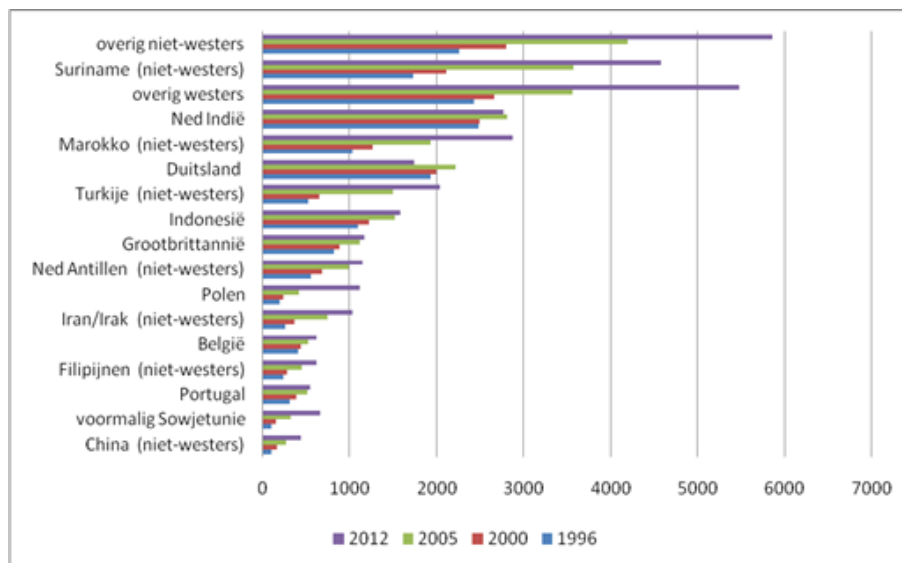
Aankomst en groei in een dynamische omgeving

Migratie in Haarlemmermeer

Voor het midden van de 19^e eeuw lag er tussen Leiden, Haarlem en Amsterdam een groot meer, het Haarlemmermeer. Vanwege gevaar voor overstromingen is in 1840 begonnen met het droogleggen van dit meer. Dit heeft in 1855 geleid tot het ontstaan van de zelfstandige gemeente Haarlemmermeer, bestaande uit diverse dorpen tussen het polderlandschap, waarvan Hoofddorp de grootste is.⁵

Van oorsprong zijn de bewoners van de nieuwe gemeente vooral landbouw gaan bedrijven op de bodem van het voormalige meer, maar vanwege druk van omringende steden en buitenlandse migratie is het inwoneraantal en daarmee ook de verstedelijking structureel gestegen.⁶ In onderstaande tabel zie je de stijging van het aantal niet-Nederlandse migranten in de gemeente van 1996 tot en met 2012. Voor de meeste herkomstlanden geldt dat vooral van 2005 naar 2012 het aantal migranten sterk gestegen is. Tot 2025 zal het aantal niet-westerse allochtonen in Haarlemmermeer bovendien nog toenemen van 14.2 naar 23 procent.⁷ De komende jaren blijft het aantal migranten in de gemeente dus stijgen.

Ontwikkeling etnische groepen in Haarlemmermeer naar omvang (2012)

Bron: GBA, 2012

Migratie speelt een belangrijke rol wanneer naar de ontwikkeling van de gemeente Haarlemmermeer gekeken wordt. Demografische groei en verstedelijking gaan hand in hand, en zolang er plek en werk

⁵ Noord-Hollands Archief, <http://www.noord-hollandsarchief.nl/geschiedenis/geschiedenis-haarlemmermeer/78/369/>, geraadpleegd op 19 maart 2013.

⁶ Gemeente Haarlemmermeer (2012) *Tendrapport 2012. De staat van Haarlemmermeer 2* Hoofddorp, gemeente Haarlemmermeer: 12-13.

⁷ Gemeente Haarlemmermeer (2008) *Willen, kunnen en mogen meedoen in Haarlemmermeer: visie op integratie* Hoofddorp, gemeente Haarlemmermeer: 7.

is, hetgeen op dit moment het geval is in de gemeente, zal Haarlemmermeer blijven groeien. Migranten zullen daarom een belangrijk deel vormen van de nieuwe generatie in de gemeente.

Samenleven en beleid

Het belang van migranten in Haarlemmermeer geeft aan dat het thuisgevoel van migranten relevant is in de gemeente. Het meest recente rapport van de gemeente Haarlemmermeer over migranten keert zich tegen het etnische minderhedenbeleid. Groepen mogen niet meer gespecificeerd worden naar etnische afkomst. Door middel van een participatiebeleid, genaamd ‘Willen, kunnen en mogen meedoen in Haarlemmermeer’ wil de gemeente alle ‘kwetsbaren’ tegelijk helpen, door te focussen op functionele en sociaaleconomische problemen. Naast mensen met een lichamelijke beperking en niet of lager opgeleiden vallen hier ook diverse groepen migranten onder. De aanpak is voornamelijk gericht op het oplossen van functionele achterstand, waardoor de factor cultuur steeds minder aandacht krijgt.⁸

Toch meldt het verdiepende trendrapport ‘cultuur’ van de gemeente dat een open discussie over identiteit en intolerantie ten opzichte van etnische minderheden evenals culturele diversiteit, volgens zowel economen als sociologen, onontbeerlijk zijn voor succesvolle en leefbare stedelijke ontwikkeling. Zij kunnen door middel van cultuurbeleid in de gemeente bevorderd en gefaciliteerd worden.⁹

Er zijn geen handvatten voor cultuurbeleid opgenomen in het rapport en uit het nieuwe participatiebeleid blijkt dat verbinding leggen op economisch en functioneel gebied de voorkeur heeft om zo sociaaleconomische achterstand te verminderen en sociale cohesie te bevorderen. Migranten zouden nu te veel aan hun herkomstland hechten, wat leidt tot een gebrek aan sociale cohesie in de wijk.¹⁰ De gemeente denkt dit probleem op te lossen door zich te richten op het wegwerken van achterstand.

Om duidelijkheid te scheppen over deze tweedeling tussen economische achterstand en culturele verschillen is het belangrijk om te kijken hoe migranten in dit debat staan. Wat vinden zij belangrijk om mee te willen, kunnen en mogen doen in de gemeente? Hoe zien zij de rol van enerzijds cultuur en anderzijds economische of functionele relaties?

⁸ Gemeente Haarlemmermeer (2008) *Willen, kunnen en mogen meedoen in Haarlemmermeer: visie op integratie* Hoofddorp, gemeente Haarlemmermeer: 13-14.

⁹ Gemeente Haarlemmermeer (2012) *Cultuur: met mensenhanden gemaakt. De staat van Haarlemmermeer 2* Hoofddorp, gemeente Haarlemmermeer: 77.

¹⁰ Gemeente Haarlemmermeer (2008) *Willen, kunnen en mogen meedoen in Haarlemmermeer: visie op integratie* Hoofddorp, gemeente Haarlemmermeer: 6.

Thuisvoelen in Nederland

Aandacht voor de manier waarop diverse groepen samen kunnen leven is er niet alleen in Haarlemmermeer. De vraag wat de beste manier is om groepen in de samenleving dichterbij elkaar te brengen leidt tevens tot discussie in de wetenschap.

De huidige trend om culturele verschillen naar de achtergrond te verplaatsen en de aandacht te richten op functionele en sociaaleconomische problemen van alle 'kwetsbaren' om samenleven te bevorderen, is ook in de wetenschap populair.

Zo zegt Verkuyten dat een gezamenlijk wij-gevoel vooral gerealiseerd moet worden door gemeenschappelijke ervaringen en door deelname aan diverse sectoren in de samenleving met economische participatie voorop (Verkuyten 2010: 206). Hiermee zegt hij dat de functionele noodzakelijkheden kunnen leiden tot eenheid. Ook Frissen en Harchaoui bepleiten dat de potentiële economische bijdrage van migranten leidend zou moeten zijn voor het samenleven in het gastland. Zij stellen dat migranten in de toekomst nodig zijn om het huidige welvaartsniveau op peil te houden. Het hedendaagse culturele raamwerk stimuleert volgens hen niet de komst van nieuwe migranten naar Nederland. Nadruk op het nut van de migrant en de economische potentie zou hier verandering in kunnen brengen (Frissen & Harchaoui 2011: 26). Schuyt verklaart dat, door deze functionele benadering, de aandacht komt te liggen op belangenconflicten, die makkelijker zijn op te lossen dan de door culturalisatie gestimuleerde cultuurconflicten. Belangenconflicten zijn volgens Schuyt rationeel te doorgronden en hoeven daarom niet te leiden tot polarisatie. Cultuurconflicten, zoals het geloofsconflict tussen Nederlandse waarden en de Islam, waarbij islamitische gebruiken zoals vrouwenbesnijdenis en het dragen van een sluier niet door de Nederlandse samenleving geaccepteerd worden, noemt Schuyt compromisloos, omdat dit conflict, volgens hem, niet rationeel te verklaren is (Schuyt 2006: 40).

Ook Shadid is van mening dat de samenleving niet moet blijven hangen in het cultuurconflict. Hij heeft het inclusiebeleid ontworpen als alternatief voor het huidige multiculturalismebeleid, om sociale verbintenis te bewerkstelligen. Hierbij legt ook hij de focus op het oplossen van sociaaleconomische achterstand. Dit beleid kent vier voorwaarden om rechtvaardig multicultureel burgerschap te kunnen realiseren. De eerste is het herdefiniëren van de wij-groep. In plaats van een nationale identiteit, gebaseerd op culturele en religieuze kenmerken, zou een civiele of burgerlijke identiteit gecreëerd moeten worden. Deze zou gebaseerd moeten zijn op burgerschap; wetten en instituties verbinden mensen in een staat. Ten tweede moet er sprake zijn van *interculturalisatie* en moet achterstand bestreden worden. Een banenoffensief om migranten aan het werk te krijgen, een aangepaste wetgeving op het gebied van discriminatie en racisme zijn acties die ondernomen moeten worden. Ten derde dient culturalisering en etnisering vermeden te worden. Nadruk op afwijkend gedrag op het gebied van cultuur en etniciteit leidt op ten duur tot achterstelling van 'allochtonen'. Als laatste moet het anti-islamisme of islamofobie en modern racisme afgewezen worden (Shadid 2009: 20-27).

De beste manier om ruimte te bieden aan migranten in de Nederlandse samenleving om zo een gezamenlijk thuisgevoel te creëren, is volgens de besproken auteurs door het omzetten van cultuurverschillen in rationeel verklaarbare verschillen, die door gedeelde functioneel-economische ervaringen samengebracht kunnen worden.

Duyvendak, Hurenkamp en Tonkens stellen echter dat een functionele blik niet genoeg is. Cultuur is volgens hen niet weg te denken. Het beïnvloedt mensen constant en moet daarom focus van beleid blijven (Duyvendak, Hurenkamp & Tonkens 2012: 90). De manier waarop cultuur op dit moment gezien wordt leidt echter niet tot een vredig samen leven. Verschillen worden gezien als een rem op het thuisgevoel van ‘de’ Nederlander. ‘In het huidige Nederland wordt gesproken over een identiteitscrisis. Het toenemende aantal zogenaamde immigrantenbuurten, het gebrek aan eenheid wat betreft sociale conventies en de publieke expressie van religie in een seculiere samenleving worden als teken gezien van de crisis rondom identiteit’ (Duyvendak 2011:116). Om de crisis op te lossen moeten nieuwkomers uitgesloten worden van het nationale thuis. Hiermee faalt Nederland om de politieke en culturele sfeer als open en hybride te zien (*op. cit.*: 119).

Door te stellen dat Nederland opgeschoven is van een multicultureel naar een op assimilatie gebaseerd integratiebeleid, pleit ook Vasta dat in hedendaags Nederland één culturele identiteit geen ruimte laat voor andere identiteiten (Vasta 2007: 735).

Duyvendak meent dat een dergelijke ‘dikke’ culturele beschrijving van thuis voor beide partijen, zowel meerderheid als minderheid, niet zal leiden tot thuisvoelen in een samenleving. Naast de afwezigheid van ‘nieuwe’ minderheden in dit culturele verhaal moet de geschiedenis geweld worden aangedaan om een coherent verhaal te creëren (Duyvendak 2008: 11). Deze ‘dikke’ vorm van culturalisatie noemen Duyvendak et al. *restorative culturalisation*, cultuur wordt hierbij gezien als vaststaande gewoonten, die van generatie op generatie door middel van canonieke lessen moeten worden overgedragen (Duyvendak, Hurenkamp & Tonkens 2010: 236-237).

Tegenover de restoratieve vorm van culturalisatie, staat *constructive culturalisation*. Deze benadering van culturalisatie gaat uit van het idee dat culturele gewoonten dynamische processen zijn die via sociale interactie tot stand komen (Duyvendak, Hurenkamp & Tonkens 2010: 236-237). Cultuur kan volgens deze benadering steeds opnieuw betekenis krijgen door invloeden van buitenaf. Duyvendak et al. zijn van mening dat deze vorm van culturalisatie gepromoot moet worden om polarisatie in de samenleving te voorkomen en om ook migranten zich thuis te laten voelen in Nederland. Zij wijzen hiermee het belang van cultuur niet af, maar betogen dat een andere benadering van cultuur in hedendaags Nederland nodig is om een thuisgevoel voor nieuwe en oude bewoners in de samenleving te bevorderen; een meer open en hybride benadering om ruimte te bieden aan zowel ‘nieuwe’ als ‘oude’ bewoners. Hierbij zijn lokale relaties van belang, omdat het proces om samen cultuur te construeren gefaciliteerd moet worden (Duyvendak, Hurenkamp & Tonkens 2010: 249).

Grey Postero betoogt dat voor een geslaagd multiculturalisme zowel herverdeling als erkenning nodig zijn (Grey Postero 2007: 15). Hiermee bedoelt zij dat in een multiculturele

samenleving culturen niet alleen in wetten en regels op functioneel en economisch niveau gelijk moeten zijn, maar dat een andere cultuur ook door mensen in een samenleving erkend moet worden (*ibid.*). In lijn met Duyvendak et al. kan zo een compromis, gebaseerd op constructieve culturalisatie, ontstaan. In hedendaags Nederland is iedereen voor de wet gelijk en bovendien hebben verschillende culturen en religies in Nederland op institutioneel gebied de ruimte gekregen. Er is dus wat betreft diverse culturen zeker sprake van herverdeling in Nederland. Een dikke beschrijving van ‘de’ Nederlandse identiteit laat in de huidige samenleving echter weinig ruimte voor erkenning van diverse culturen en de mogelijkheid van verandering van culturele gebruiken. Migranten krijgen hierdoor niet het idee dat zij volledig geaccepteerd worden. Op basis van de visies van Duyvendak et al. en Grey Postero is er daarom in Nederland, om samenleven te bevorderen, een andere manier van kijken naar cultuur nodig, waarbij constante reconstructie en erkenning een grote rol zouden moeten spelen.

Lamont en Molnar benadrukken in hun artikel ‘the study of boundaries in the social sciences’, evenals Duyvendak et al., het belang van de culturele of symbolische dimensie van grenzen. Zij stellen dat culturele grenzen sociale relaties versterken, behouden of rationaliseren, maar deze ook omver kunnen werpen en herstructureren (Lamont & Molnar 2002: 186). Hiermee stellen ook zij dat culturele of symbolische identificaties bepalend zijn voor de relaties die men legt en dus van belang zijn wanneer gekeken wordt naar hoe mensen samen willen leven en zich thuis voelen.

Het belang van culturele verschillen komt bijvoorbeeld tot uiting in het proces van het formeren van de Europese Unie. De Europese Unie is een klassiek voorbeeld van een op economisch en functioneel belang stoelend project. Vanuit de geschiedenis is de EU een economisch verbond tussen de diverse naties in Europa geweest. Hedendaags willen de landen van de EU de verbintenis steeds verder uitbreiden; een Europese identiteit moet gecreëerd worden. Hiervoor is echter binnen Europa weinig draagvlak te vinden. Het gemis van dit draagvlak wordt veelal verklaard door het gebrek aan culturele binding van de Europese bevolking met de EU (Eder 2009: 433). Hieruit blijkt dat thuisvoelen in een gebied niet slechts te maken heeft met economisch en functioneel nut, maar ook met culturele verbindingen.

Culturele verschillen spelen ook volgens Modood een belangrijke rol in het bepalen waar iemand zich mee identificeert. Verschillen spelen volgens hem echter niet alleen op groepsniveau, maar ook op individueel niveau. Niet alleen tussen, maar ook binnen groepen, moet er aandacht zijn voor culturele verschillen. Modood stelt daarom dat nuance gewaarborgd zou moeten worden in de samenleving (2007). Hiermee sluit hij aan bij Grey Postero, die betoogt dat er erkenning zou moeten zijn voor cultuur en culturele verschillen en verandering in een samenleving. De constructieve vorm van cultuur, die open en hybride is, biedt ruimte om deze nuance te waarborgen.

De vraag is in hoeverre de huidige nadruk op functioneel-economische verbindingen voor migranten genoeg is om zich thuis te voelen in de buurt. Hechten migranten vooral belang aan een gelijke positie op functioneel-economisch gebied en het hebben van praktische mogelijkheden om mee

te doen in de samenleving, of spelen culturele verschillen en verbindingen een belangrijke rol om zich thuis te voelen in de buurt?

Nieuwe stad

Samenleven met migranten is in de wetenschappelijke literatuur vaak beschreven als een integratieprobleem van stedelijke gebieden. Onderzoek heeft daarom voornamelijk plaatsgevonden in zogenaamde achterstandswijken in grote steden. Zo hebben Smets (2011) en Phillimore (2010) onderzoek gedaan naar thuisvoelen en buurtrelaties van migranten in achterstandswijken in respectievelijk Amsterdam en Birmingham.

Smets heeft onderzoek gedaan naar relaties tussen autochtone en Marokkaanse Nederlanders in Amsterdam. Zijn bevinding was dat afhankelijk van verschillende ‘types’ buurtbewoners de frequentie en de hechtheid van relaties verschilt, maar dat over het algemeen in de buurt veel contact is tussen autochtone en Marokkaanse Nederlanders. Deze contacten zijn voornamelijk functioneel van aard, zoals het boodschappen doen voor elkaar, kopjes thee drinken bij burens die verlegen zitten om een praatje en het lenen van suiker of melk bij de burens. Zijn conclusie luidt dat wanneer onderzoek gedaan wordt naar relaties in het dagelijks leven culturele conflicten mogelijk minder van belang kunnen zijn. Regelmatig contact op buurtniveau biedt een mogelijkheid om over vooroordelen van bovenaf heen te stappen. In dit onderzoek is alleen de Marokkaans-Nederlandse bevolking meegenomen, de resultaten zijn daarom moeilijk te generaliseren naar migranten in het algemeen (Smets 2011: 24).

In Birmingham heeft Phillimore een onderzoek gedaan naar de wensen van oude en nieuwe bewoners met betrekking tot huisvesting. Phillimore heeft bewust niet gekozen om alleen bepaalde groepen te onderzoeken. Birmingham staat bekend om zijn diverse karakter en deze diversiteit heeft zij tijdens het verzamelen van respondenten zo goed mogelijk proberen te behouden. Hoewel het thema van haar onderzoek duidt op een sociaaleconomische insteek, namelijk wensen omtrent huisvesting, blijkt cultuur voor relaties in de omgeving ook relevant. De bewoners noemen de aanwezigheid van cultureel gelijkgestemden en plaatsen om samen je eigen geloof te praktiseren als wens (Phillimore 2010: 12-14).

Het percentage allochtonen ligt in de hierboven besproken steden aanzienlijk hoger dan in een gemiddelde wijk in Haarlemmermeer. Bovendien wonen mensen veelal dicht op elkaar in flats. Hierdoor zijn mensen vaak op straat te vinden, waardoor leefbaarheid in de wijken een probleem is (Phillimore 2010, Smets 2011). Haarlemmermeer kent deze stedelijke problemen niet, een echte achterstandswijk heeft Haarlemmermeer, volgens de gemeente, ook niet. Het karakter van Haarlemmermeer wordt door de gemeente zelf omschreven als atypisch stedelijk.¹¹ Ondanks stedelijke

¹¹ Gemeente Haarlemmermeer (2012) *Cultuur: met mensenhanden gemaakt. De staat van Haarlemmermeer 2* Hoofddorp, gemeente Haarlemmermeer: 66.

kernen zijn de wijken ruimtelijk opgezet en zijn er meestal weinig mensen op straat. Toch is er een behoorlijke toestroom van migranten en maken zij dus in toenemende mate een belangrijk deel uit van deze samenleving. Het is daarom noodzaak dat ook in Haarlemmermeer aandacht besteed wordt aan samenleven met migranten. De atypisch stedelijke omgeving zal migranten naar alle waarschijnlijkheid beïnvloeden en leidt daarom wellicht tot andere wensen dan in multi-diverse stedelijke wijken in Amsterdam of Birmingham.

Buurtrelaties en binding met blik op de toekomst

Thuisvoelen

In onderzoek naar samenleven met migranten wordt vaak het concept integratie centraal gesteld. Er wordt in de huidige maatschappij echter negatief aangekeken tegen integratie. Zo stelt de WRR dat integratie tegenwoordig in het politieke en maatschappelijk klimaat wordt voorgesteld als zero-sum game: migranten moeten kiezen voor Nederland en afstand doen van het land van herkomst of andere loyaliteiten (WRR 2007: 12). Dit laat geen ruimte voor de eigenheid van verschillende groepen migranten. Uit de visie op integratie van Haarlemmermeer ‘Willen, kunnen en mogen meedoen in Haarlemmermeer’ blijkt dat de term integratie hierdoor vaak tot frustratie leidt.¹² Bovendien blijkt uit dit rapport dat er vraagtekens gezet worden bij de term integratie. Wanneer is iemand geïntegreerd? En wat zijn de verwachtingen ten aanzien van integratie? Omdat assumpties uit het verleden geen rol zouden moeten spelen, wanneer wensen voor de toekomst onderzocht worden, zal ik niet integratie maar thuisvoelen centraal stellen om de wensen van migranten aangaande samenleven te onderzoeken.

Thuisvoelen kent vele betekenissen in de sociale wetenschappen, het is een containerbegrip. Duyvendak heeft recent een boek geschreven waarin hij thuisvoelen definieert aan de hand van drie kenmerken. Het eerste kenmerk is *familiarity*. Hiermee bedoelt hij dat mensen de plek waarin zij leven, of waarin zij zich begeven kennen. Dit kenmerk geldt als voorwaarde voor de volgende twee kenmerken (Duyvendak 2011: 38). Het tweede kenmerk definieert Duyvendak als *haven*, waarmee hij doelt op gevoelens van veiligheid, geborgenheid en privacy in huiselijke sfeer. Smets definieert haven als de fysieke component van thuisvoelen. Als laatste kenmerk van thuisvoelen noemt Duyvendak *heaven*. Dit kenmerk zou individuen helpen om te zijn, te ontwikkelen en zich collectief te uiten en daarnaast om relaties aan te gaan met anderen, vaak door het creëren van gemeenschappen. Door te onderzoeken hoe mensen relaties aangaan, hoe zij zich willen ontwikkelen, hoop ik te ontdekken wat voor hen belangrijk is om zich thuis te voelen in de buurt.

Het Fonds Maatschappelijke Ontwikkeling stelt dat via participatie en sociale binding gedeelde identiteiten versterkt kunnen worden. Door het FMO wordt verondersteld dat tussen (maatschappelijke) participatie en sociale binding een dynamische relatie bestaat van wederzijdse beïnvloeding (Boogers, Van der Heijden, Luigjes & Van de Wijdeven 2008: 6). Het concept *joint production* benadrukt deze wisselwerking. ‘Joint production heeft betrekking op de samenwerking tussen individuen in het streven naar gemeenschappelijke doelstellingen op basis waarvan het welzijn voor elk van hen toeneemt, hun perceptie van onderlinge afhankelijkheid vergroot en als gevolg de gedeelde identiteit tussen individuen versterkt’ (Frieling, 2008: 30). Via joint production van maatschappelijke participatie en sociale binding zou een gedeeld wij-gevoel en dus thuisvoelen in de buurt versterkt kunnen worden. Om deze reden zal ik zowel participatie, verbreed naar relaties in de

¹² Gemeente Haarlemmermeer (2008) *Willen, kunnen en mogen meedoen in Haarlemmermeer: visie op integratie* Hoofddorp, gemeente Haarlemmermeer: 25.

buurt, als sociale binding gebruiken om de wensen van migranten met betrekking tot thuisvoelen te onderzoeken.

Sociale binding

Sociale binding, ofwel verbondenheid wordt vaak omschreven aan de hand van de term identiteit. Op dit moment wordt identiteit in Nederland door uiteenlopende wetenschappers gezien als sociaal construct dat niet past op de huidige samenleving. Identiteit heeft in Nederland de associatie van een vaststaande nationale identiteit, waar migranten zich naar moeten schikken (WRR 2007: 33). Op deze manier wordt identiteit gepresenteerd als een vaststaand idee over hoe iemand zou moeten zijn en waar iemand zich mee verbonden hoort te voelen in een wereld die constant veranderd (Bauman 2010: 10). Wanneer onderzoek gedaan wordt naar de verbondenheid van mensen met hun omgeving vormt identiteit daarom geen geschikt uitgangspunt. Zowel Bauman als de WRR concluderen dat het beter is om uit te gaan van diverse identificaties (Bauman 2001: 10, WRR 2007: 33). Bauman noemt identificatie een nooit eindigende en altijd onafgemaakte activiteit met een open einde. Dit is volgens hem de reden dat identificaties in een dynamische wereld geschikt zijn om de verbondenheid van mensen te beschrijven (Bauman 2001: 10).

Identificatieprocessen zijn cruciaal voor thuisvoelen. Identificatie wordt aangetast wanneer mensen zich onveilig, onzeker of ongelukkig voelen als zij met mensen te maken krijgen waarmee zij zich niet verbonden voelen. Dit kan leiden tot het verlies van een thuisgevoel (Smets 2011: 6). Om te bepalen op welke manier mensen zich thuis voelen speelt hun verbondenheid, de verschillende identificaties die voor hen belangrijk zijn, dus een grote rol.

Door te vragen naar verschillende niveaus en vormen van identificatie zal ik de verbondenheid van allochtone bewoners in Haarlemmermeer onderzoeken.

Niveaus

Bewoners kunnen zich lokaal, maar tevens nationaal, transnationaal of globaal, verbonden voelen. Welk niveau de nadruk krijgt zal bepalend zijn voor de bestaande en gewenste relaties in de buurt. Duyvendak pleit voornamelijk voor het belang van sociale binding op lokaal niveau, in het dagelijks leven van oude en nieuwe Nederlanders (2008: 1). De vraag is of migranten hier ook belang aan hechten. Jongeren zitten bijvoorbeeld regelmatig buiten de wijk of zelfs buiten de gemeente op school, waardoor hun sociale omgeving niet direct overeenkomt met de buurt of de wijk waarin zij wonen.

Daarnaast wordt gesteld dat migranten zich vaak transnationaal verbonden. Zij ervaren binding met zowel Nederland als het land van herkomst (Somerville 2008: 23). In eerste instantie dachten wetenschappers dat slechts eerste generatie migranten zich transnationaal verbonden voelden, steeds meer is men echter gaan beseffen dat transnationale identificaties ook kenmerkend zijn voor tweede generatie migranten (*ibid.*). Somerville stelt dat tweede generatie migranten hun transnationale binding gebruiken om een meer compleet gevoel te krijgen over waar zij bij horen; *ways of belonging*,

terwijl het voor eerste generatie migranten meer een *way of being* is (2008: 24). Tweede generatie migranten vallen meestal onder de categorie jongeren. Het feit dat zij vaak nog zoekende zijn naar waar zij bij horen (Phinney 1992: 157) kan dit verschil verklaren. Een transnationale identificatie wordt bovendien in de huidige maatschappij gestimuleerd door de vele mogelijkheden, via internet of de telefoon, om in contact te blijven met het thuisland.

Het niveau van identificatie kan daarom voor migranten variëren. Ik zal migranten vragen naar de manier waarop verbondenheid varieert en welk niveau voornamelijk van belang is voor hen. De niveaus van identificatie zijn van belang om de schaal voor thuisvoelen te bepalen en daarmee richting te geven aan een perspectieven voor de toekomst.

Vormen

Er zijn niet alleen diverse niveaus van identificatie mogelijk, maar ook verschillende vormen. Duyvendak en de WRR betogen dat verschillende dynamische vormen van identificatie, die genoemd zijn in het WRR rapport 'Identificaties met Nederland' (2007) een rol spelen wanneer gezocht wordt naar verbondenheid van bewoners met hun omgeving (Duyvendak 2008: 14, WRR 2007: 14). Ten eerste functionele identificatie. Onder deze vorm van identificatie verstaat de WRR het saamhorigheidsgevoel dat hoort bij gedeelde activiteiten. Mensen worden dan niet alleen gezien als lid van een etnische groep, maar als individu met diverse functionele verbindingen. Primair gaat het dan om functies als werknemer, lid van een bepaalde beroepsgroep of student (WRR 2007: 14). Deze vorm van identificatie is daarom voornamelijk gericht op economische verbindingen. Ten tweede noemt de WRR normatieve identificatie. Deze vorm heeft betrekking op de ruimte die er is om eigen normen en opvattingen te volgen en in te brengen in het politieke en publieke domein. Normatieve identificatie heeft betrekking op culturele verbindingen en de manier waarop deze gebruikt en gezien worden in de samenleving. Als laatste spreekt de WRR van emotionele identificatie. Hiermee bedoelt de WRR de verbondenheid die mensen voelen met een plek of met andere mensen. Verschillende loyaliteiten zijn mogelijk en bepalen hoe mensen in een bepaalde omgeving staan. Culturele festiviteiten en rituelen versterken volgens de WRR emotionele verbindingen (*ibid.*).

Emotionele identificaties kunnen volgens de WRR niet zonder de aanwezigheid van functionele en normatieve identificaties ontstaan. Daarom zou beleid vooral op de laatste twee vormen van identificatie gericht moeten zijn. Het stimuleren van functionele identificaties krijgt daarbij de meeste nadruk, omdat op het functionele vlak de meeste aanknopingspunten voor beleid te vinden zijn (WRR 2007: 210). De vraag blijft echter of dit ook de wens is van migranten. Door te vragen naar de drie vormen van identificatie en de manieren waarop deze tot uiting komen in het dagelijks leven hoop ik op deze vraag een antwoord te krijgen.

Buurtrelaties

Omdat de identiteitscrisis, of de crisis van het thuisvoelen, zoals Duyvendak het ook wel noemt, zich voornamelijk afspeelt op het nationale niveau, is een meer lokaal perspectief gewenst. Dit biedt de mogelijkheid om voorbij de tegenstelling tussen de nostalgische meerderheid en de aan heimwee lijdende minderheid te kijken. Bovendien zijn lokale relaties van belang omdat van hieruit processen om mensen bij elkaar te brengen vorm krijgen. Het is het beginpunt voor het verbinden van oude en nieuwe bewoners (Duyvendak 2008: 12). Vandaar dat ik in Haarlemmermeer zal gaan kijken naar de manier waarop migranten relaties in de buurt vorm geven aan de hand van twee kernbegrippen, namelijk participatie en contact.

Participatie

Met behulp van het begrip participatie zal ik kijken op welke manier mensen bij willen dragen aan lokale relaties. Volgens Jager-Vreugdenhil (2011) bestaat er veel spraakverwarring over het begrip participatie. Zij heeft daarom een artikel geschreven waarin zij verschillende vormen van participatie nader toelicht. De eerste vorm van participatie noemt zij economische participatie. Hierbij gaat het volgens Jager-Vreugdenhil voornamelijk om de bijdrage van een arbeider aan het productieproces, de financiële deelname van een investeerder in een onderneming en het meebeslissen van werknemers in de bedrijfsvoering (Jager-Vreugdenhil 2011: 81). Ook onderwijsparticipatie valt volgens Jager-Vreugdenhil onder economische participatie (*op. cit.*: 82). Het potentieel nut van de migrant is bij deze vorm van belang. Politieke participatie omschrijft Jager-Vreugdenhil als het meebeslissen in politieke en overheidsinstellingen, waarbij het gaat om invloed op de totstandkoming en het uitvoeren van beleid en meewerken aan ontwikkelingsbeleid (*ibid.*). Over de laatste twee vormen, maatschappelijke en sociale participatie, bestaat de meeste spraakverwarring. Jager-Vreugdenhil omschrijft maatschappelijke participatie als het meedoen in formele organisaties in het publieke domein en sociale participatie als het meedoen aan informele organisaties in het private domein, waar ook sociale netwerken onder vallen (2011: 85). In deze studie zullen slechts economische, maatschappelijke en sociale participatie gebruikt worden als indicatoren, omdat politieke participatie het onderzoek te breed maakt en niet geheel raakt aan het te bespreken debat over samenleven en thuisvoelen. Ik zal de respondenten vragen welke vormen van participatie zij van belang vinden en waarom, om zo een beschrijving te kunnen geven van hun gewenste bijdrage aan de samenleving.

Contact

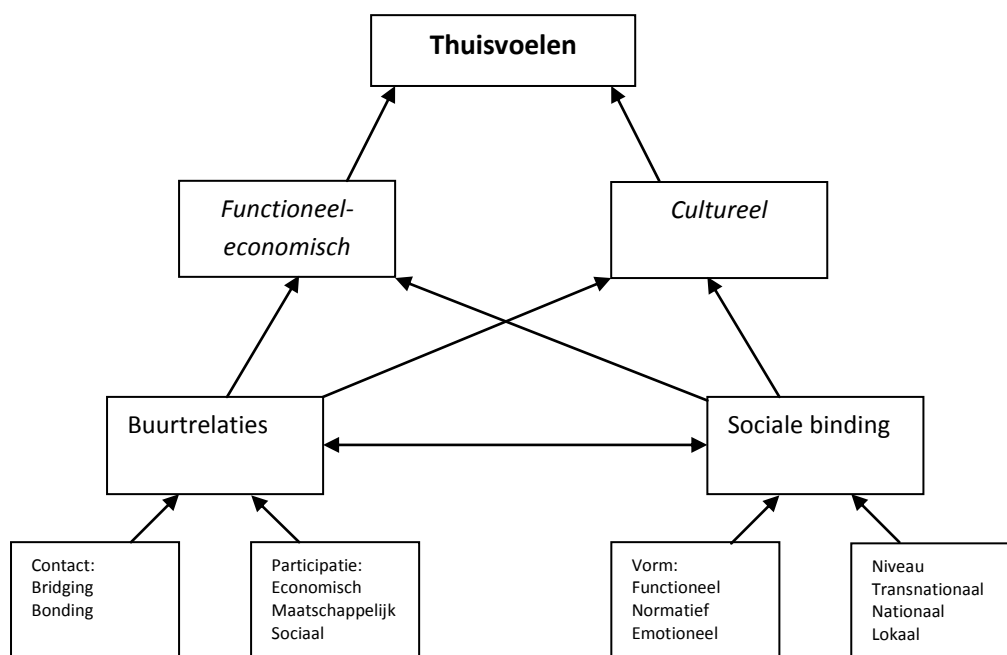
Daarnaast zal ik met behulp van het concept contact onderzoeken welke relaties migranten belangrijk vinden in de buurt. Ten eerste zal ik migranten vragen of zij vooral met de eigen groep in contact komen tijdens hun dagelijks leven, of dat zij ook actief contact met andere groepen, waaronder autochtone Nederlanders onderhouden. Leonard en Onyx noemen deze twee vormen van contact *bonding* en *bridging*. Wanneer mensen 'bonden' versterken zij de banden binnen de eigen groep. Het

tegenovergestelde van bonding noemt men bridging. Bij bridging contacten gaat men ook relaties aan met andere groepen (Leonard & Onyx 2003: 190-191).

Over het algemeen wordt aangenomen dat bridging contact kan helpen om vooroordelen te verminderen en daarmee een positieve impuls kan geven aan het wij-gevoel van een samenleving (Verkuyten 2010: 173). Deze theorie staat bekend als de contacthypothese (Allport 1954). Het contact moet hierbij wel aan bepaalde voorwaarden voldoen. Zo moeten mensen de kans krijgen elkaar echt te leren kennen, moeten zij dezelfde sociale status hebben, moet de situatie coöperatief zijn en moet het contact ondersteund worden door instituties en autoriteiten (Allport 1954: 281). Wanneer niet aan deze voorwaarden voldaan wordt zou de natuurlijke ontwikkeling ‘soort zoekt soort’ bij mengen voor een averechts effect kunnen zorgen en daarmee bonding in de hand werken (Verkuyten 2010: 177). Door te vragen naar het belang dat migranten hechten aan contacten buiten de eigen groep en of zij deze contacten willen verminderen of versterken zal ik onderzoeken welke waarde zij toeschrijven aan de contacthypothese als motor voor thuisvoelen.

Door te onderzoeken hoe migranten willen participeren in Haarlemmermeer, welke contacten zij willen leggen en welke vormen en niveaus van identificatie zij hierbij van belang vinden hoop ik een beeld te kunnen schetsen over de manier waarop zij deel willen uitmaken van de samenleving. Om uiteindelijk een antwoord te formuleren op de vraag: *welke verbindingen zijn van belang om tegemoet te komen aan de wensen van migranten in Haarlemmermeer omtrent thuisvoelen in de buurt en wat is hierbij de rol van culturele afkomst?*

De besproken vormen van participatie, contact leggen en identificaties en de verschillende niveaus van identificatie zullen als indicatoren dienen om een antwoord te kunnen formuleren op deze vraag. Hiervoor zal ik onderstaand model gebruiken.

Methodische verantwoording

Van dataverzameling naar data-analyse

Nieuwe generatie van Haarlemmermeer

Omdat het aantal buitenlandse migranten in Haarlemmermeer de afgelopen jaren is toegenomen, is het van belang, wanneer de wensen voor de toekomst van de nieuwe generatie in de gemeente onderzocht worden, aandacht te besteden aan deze groep. Vandaar dat ik ervoor gekozen heb deze groep specifiek als onderzoekspopulatie te nemen.

In totaal heb ik 27 respondenten geïnterviewd, die allen wonen, werken en/of op school zitten in Haarlemmermeer, met een achtergrond anders dan de Nederlandse. Op één respondent na, die slechts op school zit in de gemeente, wonen alle respondenten daadwerkelijk in Haarlemmermeer. De respondenten zijn deels via migrantenorganisaties en buurtcentra benaderd en deels direct door de interviewer op scholen of in het cultuurgebouw in Hoofddorp. De gesprekken hebben individueel of in groepen plaatsgevonden. Bij het verzamelen van respondenten is gestreefd naar inhoudelijke representativiteit. Daarom is een zo breed mogelijk scala aan kenmerken meegenomen in het onderzoek met betrekking tot sekse, leeftijd, afkomst en opleiding.

De leeftijd van de respondenten varieert van 16 tot 55 jaar. De meeste respondenten zijn direct (eerste generatie) of indirect (tweede generatie) afkomstig uit Marokko of Turkije. Deze etnische minderheden zijn qua grootte de tweede en derde meest voorkomende groepen in Haarlemmermeer.¹³ Deze verdeling is daarom representatief voor de gemeente. De grootste etnische minderheid, de Surinamers, zijn niet meer georganiseerd, omdat zij, zoals de gemeente het stelt, voldoende geïntegreerd zijn. Dit heeft er toe geleid dat deze groep via officiële netwerken niet te benaderen is en daarom niet is meegenomen in de onderzoekspopulatie. Naast migranten met een Turkse en Marokkaanse achtergrond heb ik ook een student met een Iraanse achtergrond en een student met een Tunesische achtergrond gesproken. Daarnaast heb ik een groep inburgeraars geïnterviewd, die recent (tot vijf jaar geleden) uit Oekraïne, Armenië, Irak, Iran, Somalië en China naar Nederland zijn gekomen.

Mannelijke respondenten zijn iets oververtegenwoordigd. Omdat niet van tevoren uitgegaan wordt van een verschil tussen man en vrouw, zal deze oververtegenwoordiging weinig invloed hebben op de betrouwbaarheid van de resultaten.

¹³Gemeente Haarlemmermeer, http://www.haarlemmermeer.nl/Over_Haarlemmermeer/Onderzoek_feiten_en_cijfers/Haarlemmermeer_in_cijfers/Bevolking/Bevolking_naar_wijk_kern_en_etniciteit_per_1_januari_2013, geraadpleegd op 23 mei 2013.

Binnen de onderzoekspopulatie is de verdeling tussen eerste en tweede generatie migranten gelijk verdeeld. Dit geldt tevens voor de Haarlemmermeer als geheel, met een te verwaarlozen oververtegenwoordiging van tweede generatie allochtonen.¹⁴

Wijze van dataverzameling

De gekozen dataverzamelingstechniek past binnen de kwalitatieve onderzoekstraditie. Ik gebruik deze techniek om respondenten de ruimte te geven hun eigen verhaal te vertellen wat betreft meedoen en thuisvoelen in de samenleving. Mijn doel is om te ontdekken hoe migranten hun sociale omgeving beleven en welke invloed dit heeft op hun wensen voor de toekomst. Een kwalitatieve onderzoekstechniek geeft ruimte aan betekenisgeving door respondenten en is daarom het meest geschikt om de belevingswereld van respondenten te ontrafelen.

Interviews: methode en setting

Mijn primaire data heb ik verzameld door middel van individuele semi- gestructureerde interviews en groepsgesprekken aan de hand van vragen en/of stellingen. De individuele gesprekken heb ik gestructureerd aan de hand van een lijst met vragen over de kernbegrippen uit het theoretisch model. Het idee was dat met behulp van doorvragen een gesprek zou ontstaan over de ervaringen van de respondent waarbij de kernbegrippen uit het theoretisch model aan de orde zouden komen. De groepsgesprekken heb ik voorbereid door de belangrijkste begrippen uit te werken aan de hand van vragen en stellingen en deze als richtlijn te gebruiken tijdens de interviews.

De groepsgesprekken heb ik met een tweede persoon gevoerd, om het gesprek beter te kunnen coördineren.

De gesprekken hebben plaatsgevonden waar de respondenten benaderd zijn, namelijk scholen en buurtcentra. De individuele interviews duurde 20 tot 35 minuten en de groepsinterviews drie kwartier tot een uur. De groepsgesprekjes met jongeren op het MBO duurden minder lang. Zij waren geneigd kort maar krachtig te antwoorden.

Kwaliteitsbewaking: een betrouwbaar en geldig onderzoek

Om dit onderzoek zo duidelijk en betrouwbaar mogelijk te houden heb ik elke stap van het onderzoek gerapporteerd en tijdens de dataverzameling en data-analyse memo's bijgehouden, wanneer tussentijdse aanpassing nodig was.

Daarnaast ben ik mij bewust van het feit dat mijn Nederlandse achtergrond bij migranten tot het geven van sociaal-wenselijke antwoorden kan leiden. Door voor elk interview iets over mijzelf en

¹⁴ CBS, <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37713&D1=0-3,6&D2=0&D3=0-2&D4=325&D5=14-16&HDR=T&STB=G1.G2.G3.G4&VW=T>, geraadpleegd op 23 mei 2013.

mijn opvoeding in een multiculturele omgeving te vertellen, heb ik geprobeerd dit effect te minimaliseren.

Als laatste zijn om de geldigheid en betrouwbaarheid te waarborgen de resultaten aan enkele van de respondenten voorgelegd om commentaar op te leveren.

Omschrijven, uiteenrafelen en structureren

Tijdens het verzamelen van de data dient het van tevoren opgestelde theoretisch model dus als richtlijn. De kernbegrippen uit het model, sociale binding en (buurt)relaties hebben tijdens de gesprekken gediend als *sensitizing concepts*. Ik heb de respondenten indirect gevraagd naar de manier waarop zij deze processen vormgeven en beleven.

Ook tijdens de analyse is het theoretisch model belangrijk. Op basis van de verzamelde data zal het theoretisch model aangepast worden. Om deze reden past mijn onderzoek binnen de gefundeerde theoriebenadering. Bij dit onderzoeksdesign is de theorie die gespecificeerd of ontwikkeld wordt afgeleid uit empirische data, vergaard in het veld.

De interviews heb ik opgenomen en vervolgens getranscribeerd, zodat deze als Word-bestand beschikbaar zijn. Vervolgens heb ik de uitgeschreven gesprekken verplaatst naar NVivo, een programma voor kwalitatieve data-analyse. In dit programma heb ik de interviews één voor één gecodeerd. In eerste instantie ben ik begonnen met de begrippen uit het theoretisch model als codes. Door het open karakter van de interviews zijn daar veel codes bijgekomen, die uiteindelijk tot een nieuwe codeboom, gebaseerd op de verzamelde data, geleid hebben. Deze nieuwe codeboom is een inspiratiebron geweest voor het thematisch beschrijven van de resultaten. Na een beschrijving van de bevindingen zullen de resultaten geïnterpreteerd worden in het licht van de onderzoeksvragen en het theoretisch kader.

Oost west, thuis best

Over binding, contact en sfeer in de samenleving

Bij de beschrijving van wensen voor de toekomst spelen beleving van en verbondenheid met de sociale omgeving in het heden een belangrijke rol. Door te vragen naar (buurt)relaties en sociale binding heb ik daarom onderzocht hoe mensen zich nu en in de toekomst thuis voelen in de gemeente Haarlemmermeer. Over het algemeen waren de respondenten direct gemotiveerd om te vertellen hoe zij omgaan met het leven in twee culturen. Vanuit dit luik zal daarom de verbondenheid van mensen met hun omgeving beschreven worden en de invloed die dit heeft op de manier waarop zij participeren, contacten leggen en onderhouden.

De gulden middenweg: over identificatie in de samenleving

'Nou we voelen ons eigenlijk nergens thuis. Niet in Turkije en ook niet hier... Als we daar zijn, zijn we toerist en als we hier zijn we allochtoon' (Respondent 18, MBO student).

Niveaus van identificatie

Hoewel de verbindingen op het niveau van de buurt in eerste instantie uitgangspunt waren van het onderzoek, is gebleken dat ook identificaties op nationaal en transnationaal niveau, namelijk met het herkomstland en Nederland, een belangrijke rol spelen wanneer mensen binding met de buurt beschrijven. Voor hen blijken identificaties op verschillende niveaus samen te bepalen hoe zij hun positie in de buurt betekenis geven.

Alle respondenten geven aan zich in belangrijke mate nog verbonden te voelen met het land waar zij of hun ouders en in sommige gevallen zelfs grootouders geboren zijn. Deze verbintenis komt onder andere voort uit de banden die zij hebben met familieleden in het land van herkomst.

'Ja het is bij mij eigenlijk het grootste deel dat ik me dan verbonden voel met Marokko dat is de familie. Dat heb je hier dan minder en als je daar bent je gaat naar familie. Je eet met familie, je praat met familie.. echt een verbondenheid en dat gevoel heb ik dan wel dat je dat hier minder hebt' (Respondent 27, HBO student).

Voor de een zijn deze contacten makkelijker te onderhouden dan voor de ander. De groep inburgeraars geeft aan dat zij hun familie missen, maar dat bellen duur is en het contact met familie daarom te weinig. Zij kunnen bovendien niet op vakantie gaan naar het land van herkomst, omdat zij in de meeste gevallen naar Nederland gevlucht zijn. Een Iraanse mbo student (respondent 22) geeft aan dat hij in ieder geval tot zijn 18^e niet naar Iran mocht, omdat hij geen contact heeft met zijn biologische Iraanse vader, die daar toestemming voor moest geven. Het feit dat deze respondenten minder contact hebben met familie in het land van herkomst doet echter niets af aan de wens om deze contacten te behouden en in de meeste gevallen zelfs te versterken.

Familiebanden zijn voor respondenten tevens een reden om verbonden te zijn met Nederland of met de buurt. Wanneer de meeste familie in Nederland woont, wordt een gevoel van verbondenheid vaker in verband gebracht met Nederland of de buurt.

'Snap je, ik ben daar geboren en mijn ouders wonen daar en mijn broers, familie en mijn vrienden, dus daar heb ik meer een band mee. Marokko is voor mij, ja als ik er één keer in de twee of drie jaar naar toe ga en dat is wel goed zo. Het is niet zo dat ik het mis of zo' (Respondent 20, zorgambassadrice).

Eenzijds kan meer familie in Nederland dus betekenen dat mensen zich minder verbonden voelen met het land van herkomst. Anderzijds is contact met familie in Nederland en/of de buurt voornamelijk voor jongeren een manier om verbonden te blijven met het thuisland. Culturele activiteiten en feesten vieren jongeren met hun culturele groep en hierdoor voelen zij zich nog verbonden met het land van herkomst.

'Ik voel me op zich best wel verbonden met mijn Iraanse achtergrond, omdat.. Ja ik heb een hele grote Iraanse familie en mijn hele familie woont eigenlijk in Hoofddorp, dus ik zie ze eigenlijk heel erg vaak en als ik daar dan ben dan praten we Iraans en dan hebben we het weer over de Iraanse cultuur' (Respondent 22, MBO student).

'Uh ja de feesten denk ik ook, die we hier ook gewoon vieren. Suikerfeest, Offerfeest. Dan gaan we ook gewoon naar familie toe en dat vieren we ook gewoon eten en alles' (Respondent 25, HBO student).

Wanneer aan de respondenten gevraagd wordt hoe belangrijk zij deze contacten vinden voor de toekomst en of zij banden met familie in het land van herkomst willen behouden, verminderen of versterken, geven vooral jongeren aan dat de wens is deze contacten te versterken. Oudere respondenten vanaf 36 jaar, ongeacht generatie, zijn meer gericht op hun leven hier, hoewel zij hun contacten daar zeker willen behouden. Uit het groepsgesprek met de Marokkaanse mannen bij stichting Marhaba bleek dat zij wel dachten dat migranten zich meer en meer op Marokko gingen richten, omdat het met de economie hier steeds slechter zou gaan en met de economie daar steeds beter. Deze trend zagen zij onder Turkse migranten en verwachten zij binnenkort ook onder Marokkaanse migranten te gaan waarnemen.

De wens om deze banden te versterken komt voor jongeren voort uit het idee 'Ik ben en blijf een Marokkaan en mijn kinderen dus ook'. Jongeren willen trouw blijven aan hun wortels. Zij geven aan dat zij hun kinderen niet willen ontnemen te weten waar zij vandaan komen. Zelf zijn zij immers ook blij dat ze weten waar zij vandaan komen en zelf kunnen kiezen hoe zij hiermee omgaan.

'Het is natuurlijk wel belangrijk om met je moederland verbonden te blijven, ook voor later als je kinderen hebt. Dan is het wel leuk, om aan je kinderen te vertellen over...omdat zij ook Iraans zijn, om te vertellen over de cultuur en dat je ook een beetje Iraans kan. Het zou natuurlijk niet leuk zijn om aan je kinderen te vertellen van eigenlijk ben ik Iraans, maar dat je vader dan geen Iraans kan. Dat ze ook niet meekrijgen, dat ze de Iraanse cultuur niet meekrijgen en dat ze zelf geen Iraans kunnen krijgen' (Respondent 20, MBO student).

Toch hebben sommige jongeren het idee dat de verbondenheid met het land van herkomst zal afnemen, omdat de banden steeds minder direct worden.

'Kijk ik zou alles wel willen meegeven aan mijn kinderen, het geloof de cultuur. Maar later mijn kleinkleinkleinklein kinderen, ik denk niet dat zij dat gaan doen' (Respondent 26, HBO student).

Wanneer respondenten gevraagd wordt waarom het gevoel dat zij Marokkaans, Tunesisch of Turks zijn nog zo sterk ontwikkeld is, zijn cultuur en/of geloof de meest gehoorde antwoorden. Jongeren refereren veelal naar culturele kenmerken en activiteiten als iets leuks. Het gaat dan vooral om feesten die gevierd worden door de herkomstcultuur, zoals het Suikerfeest en het Offerfeest en gezellig met elkaar eten. Dit schept een band, omdat je deze activiteiten sowieso met elkaar beleeft. Door deel te nemen aan deze activiteiten zien jongeren niet direct een botsing met de Nederlandse cultuur. Oudere migranten geven aan zich door dit soort uitingen van cultuur minder geaccepteerd te voelen. Ouderen refereren ook vaker naar religieuze kenmerken die negatief beoordeeld worden, zoals het niet drinken van alcohol of het dragen van een hoofddoek.

De meeste inburgeraars, die recent als vluchteling naar Nederland zijn gekomen, geven aan dat er veel problemen zijn voor hen in het thuisland. Zij voelen zich zeker nog verbonden, maar voor hen bemoeilijkt dit op het moment tegen hun zin in het leven in Nederland.

Door meer praktiserende gelovigen onder de ondervraagden werd aangegeven dat het geloof de belangrijkste binding is met het land van herkomst. Dit geldt voor zowel jongeren als ouderen, voor eerste en tweede generatie migranten. Cultuur is naar hun zeggen veranderlijk, geloof niet. Het islamitische geloof moet volgens respondenten echter ook niet als overheersend of polariserend gezien worden in Nederland. Het biedt voor de meeste van hen houvast in moeilijke tijden en kan zo verbindend werken.

'Ja precies of op het andere gebied, op het gebied van aanpassen. De glimlach, of de lief zijn, of de helpen. Dat soort dingen, dat heb ik van mijn geloof geleerd en als ik dat aanpas hier. En ook het omgaan met andere mensen van een andere cultuur, als ik dat allemaal aanpas, dan zie ik het effect gelijk terug. Maar als mens, als ik als mens dat contact leg, want als mens vind ik mezelf nogal zwakker en dan ben ik gauw geneigd zo van oke nouja die mogen mij niet, een afstand te houden. En mijn geloof zegt nee je moet juist proberen, en daarmee heeft het mij wel geholpen en het helpt nog steeds' (Respondent 21, peuterleidster).

De respondenten van de inburgeringsklas hebben niet gesproken over het geloof. Het leren van de Nederlandse taal is voor hen op dit moment prioriteit. Zij proberen gedachtes over het thuisland uit te zetten, omdat deze het leren van de taal bemoeilijken.

'Omdat ik heb ook problemen met families, met geboorteland en mijn kinderen ik heb mijn kinderen ook in geboorteland, omdat soms ja stress en dan misschien 5 procent is hier (in hoofd) en de rest is weg...' (Respondent 11, Somalische vluchteling).

Hoewel de respondenten regelmatig strubbelingen, die ontstaan door het leven in twee culturen, op tafel leggen, geven zij allen aan zich het meest verbonden te voelen met Nederland. Dat is waar zij het

grootste deel van hun leven hebben doorgebracht, waar zij zijn opgegroeid en waar zij hun vrienden hebben.

'We houden over het algemeen wel van ons thuisland, maar waar je het meest bent daar hecht je ook het meeste waarde aan. Dus, je kan wel een paar weken naar je eigen land gaan maar na een tijdje wil je gewoon terug, want daar ben je opgegroeid. Inpakken en wegwezen' (Respondent 5, kickboksdocent).

Hieruit blijkt dat de plek waar men dagelijks mee in aanraking komt bepalend is voor een gevoel van verbondenheid. Omdat voor alle respondenten geldt dat zij minstens een aantal jaar in Nederland wonen is dit de plek die voor hen op dit moment het meest bekend is. Het land van herkomst wordt door alle respondenten, op de inburgeraars na, veelal vluchtelingen, slechts gezien als vakantieadres.

Niet alleen de plek, maar ook personen waar respondenten mee omgaan, hebben invloed op hoe zij zich verbonden voelen.

'In Amsterdam heb ik een heel groot netwerk. En dat heb ik met de tijd mee opgebouwd moet ik eerlijk zeggen. Maar nu als je aan mij vraagt wil je naar Amsterdam verhuizen dan zeg ik nee. Ik ben hier weer begonnen met mijn eigen netwerk en dat heb ik nu heel sterk en ik voel me prima hier' (Respondent 20, zorgambassadrice).

Regelmatig contact met mensen uit de omgeving, vrienden en kennissen, is voor alle respondenten belangrijk. Verbondenheid met plek en personen brengen zij direct in verband met thuisvoelen. De meeste respondenten omschrijven hun eigen situatie daarbij als 'wel prima zo', waarbij lager opgeleide jongeren het meest positief zijn. Zij hebben voldoende contact en zijn bekend met de omgeving en voelen zich daarom zeker thuis. Over het algemeen verwachten zij echter dat er veel migranten zullen zijn die niet helemaal zichzelf kunnen zijn, omdat zij niet genoeg contact met Nederlanders en de Nederlandse cultuur hebben om zich thuis te voelen.

'Ja, ik denk zeker dat het heeft te maken met mijn buurt. Ik woon gewoon in een goede buurt, ik woon niet echt in een achterstandswijk of in.. ik noem maar een plaats, bijvoorbeeld in Haarlem Schalkwijk. Als je daar bijvoorbeeld woont, dan voel je niet echt.. ja daar wonen alleen maar allochtonen. Dus ik denk dat het wel belangrijk is als je in Nederland komt wonen, dat je ook echt met Nederlanders gaat wonen. Dat is ook een manier zodat je je thuis gaat voelen, je gaat dan ook praten met de Nederlandse mensen en dat je hun cultuur leert kennen en dat ze je dan ook gaan accepteren' (Respondent 22, MBO student).

Transnationale en lokale verbindingen

Uit de resultaten blijkt dat respondenten zich zowel met Nederland als met het herkomstland verbonden voelen. Dit geldt voor zowel eerste als tweede generatie migranten, voor jong en oud. Ook geldt dat alle respondenten hun verbindingen met het thuisland willen behouden. Zij verwachten zelfs dat in de toekomst de verbindingen met het land van herkomst sterker worden. Wanneer het gaat om thuisvoelen, wordt Nederland echter door iedereen op nummer één gezet. Bekendheid met de omgeving en met de mensen in de omgeving zijn hiervoor de voornaamste redenen. Hieruit valt af te leiden dat vooral de buurt waar men woont van essentieel belang is voor thuisvoelen. Vooral eerste generatie migranten integreren hun verbondenheid constant met hun dagelijks leven in de buurt

Jongeren geven echter expliciet aan dat het niet zozeer gaat om de buurt, omdat zij ook veel contacten hebben buiten de buurt.

Alle respondenten voelen zich dus transnationaal verbonden; zowel met Nederland als met het land van herkomst. De manier waarop zij deze dubbele identificatie samen brengen in het dagelijks leven is regelmatig onderwerp van gesprek geweest. Tweede generatie migranten zijn over het algemeen een stuk positiever. Zij vinden het leuk om bij twee culturen te horen en om van verschillende culturen iets mee te pakken. Zij lopen wel eens tegen problemen aan, krijgen wel eens negatieve reacties op het feit dat zij overdag gaan bidden of dat zij een ander kleurtje hebben, maar zij geven allen aan dat zolang je ook de Nederlandse cultuur als uitgangspunt neemt en je niet afzondert in je eigen groep maar blijft praten, zij zich prima thuis kunnen voelen. Het beste van twee werelden combineren is hun uitgangspunt.

Er wordt daarnaast wel aangegeven dat er op dit moment te weinig gepraat wordt, waardoor vooroordelen de overhand krijgen. Dit houdt het thuisgevoel in Nederland tegen. Respondent 24 geeft aan dat het feit dat veel mensen uiteindelijk terug willen naar Turkije en Marokko hier een waarschijnlijk een aanwijzing voor is. Ook de ouderen en eerste generatie migranten stippen dit probleem aan.

'Snap je wat ik bedoel, de manier waarop je het zo zegt. Hoe komt dat gewoon? Ja er wordt niet met elkaar gepraat. Vooroordelen, tv kijken, radio, nieuws. En dan: het zijn weer de buitenlanders. Dat is echt een voorbeeld van iets dat komt door ja er wordt niet met elkaar gepraat en dan ja krijg je zulke dingen. Zelfs op de hogeschool, leerkrachten he, dus ja' (Respondent 27, HBO student).

Oudere respondenten voelen zich hierdoor, in tegenstelling tot jongere respondenten, eerder aangevallen en niet geaccepteerd. Waar jongeren, of geen problemen ervaren, of op dit gebied erg strijdlustig zijn, geven oudere respondenten aan dat zij de strijd inmiddels hebben opgegeven en steeds meer in hun schulp kruipen. Voor de respondenten van de inburgeringsklas heeft de rem op thuisvoelen vooral te maken met het feit dat zij de taal nog niet volledig spreken en dat er maar weinig Nederlanders hun best doen om te helpen.

'Nee dat denk ik niet. Want mijn burens zijn niet echt sociaal. Iedereen is altijd in het huis. Niet echt buiten. Zoals in de winkel, mensen gaan niet praten omdat je elkaar niet kent. Maar misschien wel een klein beetje makkelijker dan als ik geen Engels zou praten' (Respondent 13, Chinese vrouw uit inburgeringsklas).

Vormen van identificatie

Niet alleen niveaus van identificatie kunnen bepalend zijn voor thuisvoelen. Ook verschillende vormen van identificatie spelen een rol. Identificatie op functioneel gebied, waarbij het voornamelijk gaat om het lid zijn van een beroepsgroep of het zijn van student of jongeren, is voor respondenten zeker van belang. Het blijkt een wens van veel migranten om niet langer beoordeeld te worden op het feit dat zij buitenlander zijn, maar dat zij gezien worden als gelijk aan de andere mensen op het

schoolplein/op de werkvloer en op de opleiding. Respondenten ervaren echter dat dit over het algemeen niet gebeurt.

'Ik was gewoon op de plein en dan zei ik he hallo goedemiddag of goedemorgen en dan krijg je helemaal niks terug en dan heb je zoiets van oke ja, eerst dag denk je nou misschien hebben ze niet echt een goede humeur, dat kan dat hebben we allemaal wel eens. Maar als het de tweede keer en de derde en de vier keer gebeurt dan denk je toch nou die willen niks met me te maken hebben. Er waren wel ouders die wel zeg maar even dag zeggen en dan even vragen hoe het zit en dan even een glimlach, maar dat waren er wel weinig' (Respondent 21, peuterleidster).

Zowel tweede generatie als eerste generatie respondenten die al wat langer in Nederland verblijven zijn van mening dat hoe goed je ook geïntegreerd bent, je in Nederland en door Nederlanders altijd als buitenlander gezien blijft worden. Recente migranten ervaren dit ook maar schrijven dit vooralsnog toe aan een gebrek aan kennis van de Nederlandse taal en cultuur. Langer in Nederland verblijvende migranten tonen aan dat wanneer kennis over de taal en cultuur aanwezig is, er nog steeds een scheiding gemaakt wordt tussen hen en de autochtone Nederlanders.

'En daarbij denk ik ook dat het wel mee speelt dat we eigenlijk, voor sommige mensen in Nederland, niet gelijk zijn, de buitenlanders. We worden toch gezien, we noemen onszelf ook buitenlanders, we worden gezien als buitenlanders. Dus we zijn toch niet gelijk' (Respondent 24, HBO student).

Ondanks dat alle respondenten de scheiding tussen Nederlander en buitenlander ervaren, geven alleen de mannen van stichting Marhaba aan zich meer verbonden en meer veilig te voelen met mensen van hun eigen groep. De overige respondenten geven aan dat het om de persoon gaat. Ieder mens is anders en het is het karakter dat telt.

Toch geven bijna alle respondenten aan dat zij meer contacten hebben met mensen van dezelfde afkomst of andere buitenlanders in Nederland. Jongeren geven aan dat contact met je 'eigen soort' vaak wel makkelijker is, omdat je dezelfde normen en waarden hebt en elkaar daarom eerder begrijpt. Onbewust trekken zij daarom toch meer naar mensen uit de eigen groep.

'Het is wel makkelijker omdat je dan ook met dezelfde cultuur te maken hebt en met dezelfde godsdienst te maken, je hebt met dezelfde... alles is eigenlijk hetzelfde. Maar ieder is een ander mens, dus dan gaat het zeg maar anders. Maar je beschrijft wel elkaars gevoelens. En het gaat makkelijker en het gaat dan makkelijker als je bij elkaar hoort, als Marokkaan zijnde, dat ik met een Marokkaan omga' (Respondent 19, MBO student).

Wanneer Nederlanders respect hebben voor het geloof en de cultuur en de gewoonten die daarbij horen dan is er geen probleem, maar vaak ervaren respondenten dat dit respect niet in voldoende mate aanwezig is.

De Iraanse en Tunesische studenten geven aan meer contacten met Nederlanders te hebben. Dit kan ermee te maken hebben dat er weinig Iraniërs en Tunesiërs bij hen in de buurt wonen en de eigen groep daarom zeer klein is.

In feite zijn alle respondenten van mening dat in alledaags contact je afkomst geen rol zou moeten spelen. Ieder mens is anders en de karaktereigenschappen en de manier waarop iemand in het leven staat bepalen met wie het klikt en met wie niet. In de praktijk blijkt echter dat wat betreft alledaagse contacten, vriendschappen eerder ontstaan binnen de eigen groep.

Dit kan te maken hebben met het feit dat confrontaties tussen culturele groepen zich vaak afspelen op het niveau van de buurt, waardoor ze voor respondenten deel van de realiteit zijn. Zo noemt respondent 23 een voorbeeld van een confrontatie met een mede- flatbewoner en vertelt respondent 27 een anekdote van een niet zo begripvolle buurvrouw.

'Twee jaar geleden was ik met mijn uitwisselingsstudent en mijn moeder had net een nieuwe fiets gekocht. Dus die was wel nieuw. En toen zag een oude man om het zo maar te zeggen een buitenlander met een nieuwe fiets en toen vroeg hij aan mij ja waar heb je die gestolen. En toen zei ik zo van ja, ik denk ik hou me gewoon rustig omdat ook mijn uitwisselingsstudent erbij is. Dus ik zeg van ja die heb ik niet gestolen, die is van mijn moeder. En toen zei hij van ja het zal wel. Ik zeg joh denk jij, je mag wel denken wat je wilt, ik weet wel beter'
(Respondent 23, HBO student).

'Ja maar onze buurvrouw ook... die gaf het ook na vijf jaar pas toe. Toen we... We woonden in een rijtjeshuis en toen ze uit het raam ging kijken en toe zei ze tegen haar man nou dat zijn vast wel weer die turken die een huis gaan kopen, dat kunnen ze toch niet betalen. En na vijf jaar, weet je wel, een beetje praten en zei ze nou eigenlijk zo dacht ik over jullie. Dus ja, het beeld is er helaas bij mensen, ik denk dat dat niet...' (Respondent 27, HBO student).

Respondenten geven aan dat er veel tijd en investering nodig is om iets te doen aan dit beeld. Nu leidt het beeld tot de wens om ergens te zijn waar culturele identiteit geen rol speelt en het terugtrekken binnen de eigen groep, waardoor cultuur een belangrijke, maar negatieve betekenis krijgt. Vooral het open staan voor elkaars cultuur en het mengen van culturen door middel van praatgroepen en kookcursussen in de buurt, zou volgens de meesten daarom een positief effect kunnen hebben. Voor recente migranten speelt culturele menging een minder belangrijke rol, maar deze activiteiten lijken hen zeker een goede start om beter kennis te nemen van Nederland.

Meedoen in de buurt en in het land: het belang van participatie

Meedoen in de buurt of in de Nederlandse samenleving als geheel is voor alle geïnterviewde migranten belangrijk. De manier waarop zij mee willen doen en wat zij hiermee willen bereiken verschilt echter sterk per leeftijd en per verblijfsduur in Nederland.

Participatie op economisch gebied, waarbij het voornamelijk gaat om het als werknemer deel uit maken van de samenleving en zelf in je levensonderhoud kunnen voorzien, is voor alle migranten belangrijk. Recente migranten hebben het idee dat zij wat deze vorm van participatie betreft niet genoeg kansen krijgen. Zij hebben niet genoeg geld om van rond te komen en omdat zij weinig kansen krijgen om te leren zien zij in de toekomst weinig mogelijkheden tot verbetering. Een verbetering op dit punt zou volgens hen betekenen dat zij zich meer thuis en meer welkom kunnen voelen in Nederland.

Eerste en tweede generatie migranten, die al langere tijd in Nederland verblijven, hebben allemaal een baan of doen een opleiding. Zij hebben het idee dat zij meedoen omdat zij hun rekeningen betalen en werken en daarmee een financiële bijdrage leveren aan de samenleving. Deze vorm van meedoen betekent voor hen echter niet dat zij zich ook thuisvoelen in de samenleving.

'Ik heb er toch niks aan als ik in een appartementencomplex woon of in een wijk en iedereen heeft inderdaad ja huisje, boompje beestje... Hebben we toch niks aan want ik word raar nagekeken en ik denk van hu wat ben jij nou voor een raar mens, en je krijgt dan ook niet echt een bepaald goeie sfeer in de wijk. En dan krijgen we kinderen en dan mag mijn kind niet met jouw kind spelen. Want ja wij zijn moslims he en alleen omdat we dan niet met elkaar in gesprek gaan' (Respondent 24, HBO student).

Door de mannen van stichting Marhaba wordt aangestipt dat hoewel veel problemen omtrent participatie, zoals jeugdwerkloosheid onder Marokkaanse jongeren en het vinden van stages, op dit moment economisch van aard zijn, de oorzaak hiervan angst voor cultuur en beeldvorming in de media is. Het probleem moet volgens hen aangepakt worden bij de kern en daarvoor is veel tijd en investering nodig om verschillende culturen te verbinden.

Wanneer participatie direct gekoppeld wordt aan thuisvoelen vinden respondenten het belangrijk dat verschillende culturen worden samengebracht om mensen met diverse etnische achtergronden meer respect en begrip voor elkaar te laten opbrengen en zo een open houding jegens culturele diversiteit te stimuleren.

'Tja, ik zou niet weten. Ik ben meer van het sociale gebied. Want als mensen meer bij elkaar komen, zowel Nederlandse cultuur of Turkse cultuur of andere cultuur, als ze meer samenkomen en samen wat dingen doen zodat zij elkaar leren kennen, dat dat ook een belangrijk steentje bij zou dragen' (Respondent 21, peuterleidster).

Ook de respondenten uit de inburgeringsklas zien samenbrengen als belangrijke factor om zich thuis te voelen. Dit contact is voor hen cruciaal om te kunnen integreren in de Nederlandse samenleving, om de Nederlandse taal onder de knie te krijgen en zich de Nederlandse cultuur eigen te maken.

Respondenten geloven dat voornamelijk maatschappelijke participatie, verschillende groepen in de samenleving bij elkaar kan brengen. Georganiseerde activiteiten leiden er volgens hen toe dat buurtbewoners aangespoord worden om met elkaar in gesprek te gaan.

'Ja nou die huiskamerprojecten he. Ik vind wel dat dat belangrijk is. En niet alleen maar overdag, want mensen werken ook, maar ook s'avonds wat komt na 7 uur ofzo, van 7 tot 8. Dat je ergens gewoon met je burens een kopje thee kan drinken. En dat mensen elkaar beter leren kennen. Dan kunnen ze ook vragen stellen en dan leren ze elkaar beter kennen. Activiteiten en kennismaakspelletjes...' (Respondent 20, zorgambassadrice).

Jongeren zeggen echter dat zij deze projecten niet nodig hebben. Zij zeggen een uitgebreid netwerk te hebben van vrienden en kennissen, waar volgens hen ook genoeg mensen met een Nederlandse afkomst toe behoren. Voor mensen die dit niet hebben zeggen ook zij dat het belangrijk is dat deze projecten er blijven. Praten en open discussie is volgens alle respondenten de oplossing om een situatie te creëren waarin zij zich thuis kunnen voelen.

Het samenbrengen van mensen in de buurt stimuleert volgens alle respondenten dus het thuisgevoel in de buurt. De juiste mensen, op de juiste plek. Een huis, een baan en het idee dat je op financieel gebied een steentje bijdraagt ziet men als een noodzakelijke, maar niet voldoende voorwaarde.

'Ik bedoel het is wel belangrijk, ik wil ook gewoon mijn studie, ik wil ook gewoon huisje, boompje, beestje maar ik denk ook al zou iedereen dat hebben, dan zijn de problemen nog niet de wereld uit. Nee dat denk ik niet..' (Respondent 27, HBO student).

Overbrugbare contacten

Keer op keer legden de respondenten nadruk op het belang van contact en het hebben van een netwerk op alle plekken die voor hen belangrijk zijn. Daarom is het van belang om te kijken wat de voornaamste contacten zijn van respondenten, hoe zij deze contacten waarderen en of er wat betreft contact iets te wensen overblijft voor de toekomst.

De mate waarin respondenten contacten hebben buiten de eigen groep verschilt in eerste instantie tussen de inburgeringsklas en de overige respondenten. Recente migranten vertellen maar weinig contacten te hebben buiten de inburgeringsklas om. Dit wijten zij voornamelijk aan de taalbarrière.

Ook de meeste eerste generatie migranten melden dat het contact met Nederlanders vaak moeizaam is. Het gebrek aan volledige acceptatie en negatieve beeldvorming zijn hier volgens hen de oorzaak van.

Over het algemeen zeggen tweede generatie migranten veel Nederlandse contacten te hebben. Zij zijn van mening dat hun omgeving, de buurt en de school hieraan bijdragen, maar dat je ook vooral zelf je beste beentje voor moet zetten.

'Dat je het gevoel hebt dat je niet geaccepteerd wordt, dat kan je natuurlijk wel een beetje merken door de manier waarop mensen naar je kijken. Maar dat ligt ook deels aan jezelf denk ik, als jij je aanpast aan de Nederlandse cultuur en veel met Nederlanders praat. Dat je niet een soort van afsluit van de Nederlandse mensen. Niet zo van je wilt er niet bij horen, dat zorgt er natuurlijk ook bij hun voor.. ja als je niet bij de Nederlanders wil horen.. je moet je wel openstellen voor de Nederlandse cultuur' (Respondent 22, MBO student).

Onder eerste generatie migranten en zij die zich pas kort in Nederland gevestigd hebben is er zeker de wens om in de toekomst meer contact te hebben met autochtone Nederlanders. Zij geloven dat buurtactiviteiten hieraan kunnen bijdragen, maar merken op dit moment dat dit soort activiteiten er niet in slagen groepen van verschillende culturen bij elkaar te brengen. Hier zou meer in geïnvesteerd moeten worden. Hoewel tweede generatie migranten over het algemeen tevreden zijn over hun eigen situatie, geven ook zij aan dat buurtactiviteiten een goed middel zouden kunnen zijn voor anderen om meer in contact te komen met autochtone Nederlanders.

Tweede generatie migranten geven vaker aan dat zij zelf verantwoordelijk zijn en hun best moeten doen om te blijven verbinden. De Iraanse en Tunesische studenten geven hierbij aan dat de

Nederlandse cultuur als uitgangspunt moet worden genomen; je bent tenslotte in Nederland. Anderen geven aan dat de nadruk moet liggen op menging, op overeenkomst en op de leuke dingen van cultuur, zoals bijvoorbeeld eten. Zij geloven dat beeldvorming altijd zal blijven. Zij zijn echter tevreden met de situatie, zo lang zij het idee hebben dat zij hun best doen, blijven praten en mengen.

Eerste generatie migranten schrikken meer terug van de huidige beeldvorming en vinden dat hier iets aan gedaan moet worden. De mannen van stichting Marhaba merken dat Marokkanen in Hoofddorp zich gaan verzamelen in Graan voor Visch.

'En dat is dus, de moskee speelt natuurlijk ook een rol mensen willen toch wat dichterbij. En dan is het ook wel eens makkelijker om je eigen soort mensen (als het nog bestaat) in je omgeving te hebben. Dan hoef je je ook niet meer aan te passen. Dan heb je het gevoel van iedereen, ja ik verlaat het probleem en dan ga je naar je eigen soort. Dan krijg je een soort getto achtige sferen maar ja dat is wel de realiteit die nu speelt' (Respondent 2, buschauffeur).

Zij doen zelf hun best, maar hebben niet het idee dat het iets oplost. Meer acceptatie, van bovenaf aangemoedigd, is wat zij wensen.

Hoewel tweede generatie migranten wel tevreden zijn over hun eigen situatie geven de meeste van hen ook aan dat contact binnen de eigen groep makkelijker is en dat dit onbewust meer voorkomt. Omdat feesten en andere culturele activiteiten samen gevierd worden is er bovendien vanzelf meer onderling contact.

'Maar als je echt kijkt naar bijvoorbeeld je vriendenkring of wat dan ook dan lijken ze zeg maar toch wel op je. Dus bijvoorbeeld net als wij, wij zijn allemaal moslims, dus dat is al iets gemeenschappelijks' (Respondent 24, HBO student).

Naast dat mensen contact met de eigen groep makkelijker vinden, omdat je elkaar eerder begrijpt en dezelfde normen en waarden deelt, geven alle respondenten aan dat de afwezigheid van mensen op straat bovendien een negatief effect heeft op interetnisch contact. Het leven in een dorpse omgeving betekent dat er overdag maar weinig mensen op straat zijn, waardoor het moeilijk is om in contact te komen met mensen in de wijk. Na vijven, na het werk, stopt het leven en blijven mensen binnen. Respondenten denken dat de situatie in grote steden, zoals Amsterdam of Haarlem, anders zou zijn. Door activiteiten 's avonds te organiseren of winkels langer open te laten, verwachten zij door de rust heen te kunnen breken.

Alle eerste en tweede (derde) generatie arbeidsmigranten hebben het idee dat er vroeger meer gedaan werd om te verbinden. Tegenwoordig gebeurt er zeker in de buurt weinig om culturele menging te stimuleren. Mensen gaan meer in hun eigen cirkel leven, waardoor het contact tussen culturele groepen minder wordt. Alleen een aantal jongeren uit Graan voor Visch merken op dat het nog wel veel gebeurt, ook bijvoorbeeld op scholen. De mannen van stichting Marhaba zijn echter minder enthousiast over de situatie in deze buurt. Zij zeggen dat omdat deze activiteiten door allochtonen georganiseerd worden er daarom slechts allochtonen op afkomen.

Om een thuisgevoel te stimuleren zijn alle respondenten het er over eens dat contact over de eigen groep heen bevorderd moet worden.

Thuisvoelen nu en in de toekomst

'Dus dan word je hier geboren en dan krijg je hier Nederlandse vrienden en Nederlandse cultuur. En de een kiest er dan voor wat Najat zei de Islam wordt beter gepraktiseerd, en de ander kiest voor een opleiding en een ander.. ja een andere wereld gaat dan voor je open' (Respondent 27, HBO student).

Uit de interviews is gebleken dat respondenten veranderingen waarnemen in de maatschappij, die volgens hen de toekomst beïnvloeden. Door aandacht te besteden aan ervaren verandering en de manier waarop migranten daarmee om willen gaan hoop ik dat hun visie op de toekomst aan het licht komt.

Respondenten uit de inburgeringsklas hebben nog weinig veranderingen in Nederland kunnen meemaken, omdat zij pas kort in Nederland verblijven.

Vermoeid met multiculturalisme?

Zowel eerste als tweede generatie arbeidsmigranten geven aan dat multiculturalisme op zijn retour is. Mensen zijn er mee dood gegooid en vinden het niet meer leuk. Respondenten geven aan dat deze houding vanuit de politiek gestimuleerd wordt. Het draait nu allemaal om economie. Alles wat te maken had met het stimuleren van culturele menging wordt wegbezuinigd, terwijl het probleem op het gebied van cultuur nog aanwezig is.

'Cultuur wordt ook niet op de eerste plek gezet nu. Het belangrijkste wat nu op de agenda staat van de politiek is economisch moet het goed gaan. We hebben crisis, we gaan daar aan werken. Dus ja cultuur en zo dat zetten we allemaal even opzij. Maar ja het speelt toch. Dus ja ik denk dat iedereen zelf maar het beste voorbeeld moet geven en dat je dan het verste komt' (Respondent 27, HBO student).

Alle respondenten die langere tijd in Nederland verblijven geven aan dat zij economisch op hetzelfde niveau zitten als autochtone Nederlanders. Hun huidskleur, cultuur of geloof maken het echter moeilijk om aan een baan of stage te komen.

'Dus dat verhaal, om terug te komen om jouw stelling. Over overheid die economisch wil. Als dat in de werkelijkheid ook daadwerkelijk zo zou zijn, dan zou ik zeggen oke joepie dan gaan we voor juichen. Maar dat is helaas niet de werkelijkheid, dat is gewoon een beetje utopie een sprookjes verhaal, dus..' (Respondent 6, wijkopbouwwerker).

Respondenten ervaren het schijnbaar economische probleem daarom veelal als cultureel, of in ieder geval gebaseerd op het feit dat zij door hun afkomst anders zijn. Zij denken niet dat economische participatie oplossing zal bieden voor thuisvoelen en meer gelijkheid. Bovendien geeft respondent 23 ook aan dat er altijd economische ongelijkheid zal zijn, zodat je nooit iedereen economisch op hetzelfde niveau kan trekken.

'Ik heb zo mijn twijfels daarover. Iedereen moet natuurlijk gewoon een normaal leven kunnen leiden en een baan hebben en onderdak hebben. Maar ja wat voor banen zijn dat dan en voor welke mensen? Want voor al die nieuwe groepen buitenlanders die net komen.. want ja we hebben heel veel werklozen in Nederland. Wat voor banen worden dat dan, zijn dat van die simpele banen voor de mensen die net hier zijn. Dan blijven natuurlijk wel simpele banen blijven voor de mensen die net nieuw zijn in het land' (Respondent 23, HBO student).

Respondenten ervaren dat het huidige politieke beleid verschuift van 'aandacht voor culturele verschillen' richting 'meedoen op economisch gebied'. Over het algemeen ervaart men deze verschuiving als negatief. Zij willen weer terug naar de tijd waarin er veel aandacht besteed werd aan het mengen van culturen. Tweede generatie migranten zeggen dat op eigen initiatief te doen, maar eerste generatie migranten ervaren dat zij steeds meer in hun schulp moeten kruipen, veilig bij de eigen groep.

Daarnaast blijkt dat respondenten verwachten zich in de toekomst verbonden blijven voelen met het thuisland. Migrant zelf geven al aan dat dit voor autochtone Nederlanders misschien als een verrassing is gekomen. Uit de resultaten blijkt dat de verbondenheid met het land van herkomst en het belang hiervan per generatie, maar ook per leeftijdscategorie verschilt.

'Als ik naar mijzelf kijk, ik ben dan derde generatie en als ik dan bijvoorbeeld naar mijn vader kijk, stel ik zou de vader van mijn man ernaast zetten en misschien een aantal andere derde generatie vaders dan zul je zien dat ze allemaal op elkaar lijken. Allemaal hebben ze hetzelfde idee, hetzelfde leven een beetje. En als ik dan naar de tweede generatie kijk dus naar mijn tantes en mijn ooms dan zie je ook dat ze inderdaad eigenlijk allemaal hetzelfde soort mensen weer. En als ik nu dan bijvoorbeeld naar mijn generatie kijk dan zie ik toch wel heel veel hoger opgeleide mensen die met meerdere soorten mensen omgaan. Maar ik zie ook bijvoorbeeld dan, dan redeneer ik vanuit stelletjes zeg maar dat ze hoger opgeleid zijn, veel meer bezig zijn met de Islam, praktiserend zijn, maar toch ook geïntegreerd zijn zeg maar in Nederland' (Respondent 24, HBO student).

Jongeren voelen zich vaak meer direct verbonden met het land van herkomst, waar oudere respondenten hun verbondenheid met het thuisland integreren met hun bestaan in de buurt of in Nederland. Ook de omgeving wordt regelmatig genoemd als factor die bepalend is voor de manier waarop respondenten betekenis geven aan verbondenheid. Wat betreft verbondenheid met de buurt blijkt dat meer mensen op straat en meer Nederlanders in de omgeving leidt tot meer verbondenheid. Hoe deze vormen van verbinding gerelateerd zijn aan het debat rondom thuisvoelen zal blijken in het volgende hoofdstuk.

Effect op toekomst

Omdat voor alle respondenten geldt dat zij zich nog verbonden voelen met het thuisland en deze verbondenheid ook in ieder geval willen behouden zal deze identificatie van migranten in de toekomst een rol blijven spelen.

Respondenten ervaren dat deze verbondenheid niet verwacht werd door de Nederlandse samenleving. De verwachting was dat migranten zich eerder en meer aan zouden passen aan de Nederlandse samenleving.

Verbondenheid met het herkomstland uit zich op diverse gebieden. In sommige gevallen gaat het om culturele activiteiten en feesten, soms om het geloof en in weer andere gevallen factoren als het weer en het eten in het land van herkomst. Ook geven veel tweede generatie hoger opgeleiden aan dat de verbondenheid op dit moment wordt geuit door het beter naleven van de regels van het geloof. Mbo studenten merken dit verschil echter niet op, maar geven toch aan verbonden te blijven. Zij zien het deel uitmaken van twee culturen vooral als iets leuks en iets wat zij hun kinderen niet willen ontnemen. Eerste generatie migranten merken op dat migranten zich in Nederland op dit moment steeds meer op de eigen groep richten. Zij ervaren dit als een trend de verkeerde kant op. Inburgeraars geven aan dat hun verbondenheid hun bestaan hier remt. Het leren van de taal gaat moeizaam en geld sturen naar het land van herkomst maakt hun leven hier moeilijker. In het dagelijks leven blijven deze verbindingen van belang. Zij beïnvloeden identificaties met de buurt en de Nederlandse samenleving, of het gebrek hieraan.

Het blijkt dat mensen zich het meest thuisvoelen wanneer deze verschillende identificaties succesvol gecombineerd kunnen worden.

Ja, maar wat zou je willen

Respondent 14: Ja ik zou het allebei gewoon willen.

Respondent 15: Een beetje Nederlands en een beetje Marokkaans

Een mengvorm houden...

Respondent 14: Ja ik blijft toch een Marokkaan en mijn kinderen dan toch ook

Dat voelt ook nog steeds zo?

'Instemmend geknik'

Thuisvoelen in een nieuwe stad

De wens voor functionele noodzakelijkheden en emotionele en culturele erkenning

De omvangrijke aanwezigheid van migranten in Haarlemmermeer maakt hun visie op de toekomst onmisbaar bij het schetsen van een duurzaam demografisch toekomstbeeld. Besproken is welke vormen van participatie, contact en binding voor migranten van belang zijn. In dit hoofdstuk zal aan het licht komen welke verbindingen voor welke migranten van belang zijn om zich thuis te voelen in de gemeente nu en in de toekomst en op welke manier deze visies gekoppeld kunnen worden aan ideeën over thuisvoelen binnen de wetenschap.

Niveaus van identificatie: ‘de’ Nederlandse identiteit als illusie

Welke niveaus van identificatie spelen voor migranten een rol wanneer zij hun plek in Haarlemmermeer beschrijven?

Verschillende wetenschappers stellen dat identiteit in Nederland gezien wordt als een vaststaand concept, waar men in de huidige identiteitscrisis naarstig naar opzoek is (Duyvendak 2008: 11, Verkuyten 2010: 193). Hierdoor lijkt de algemene gedachte in Nederland te zijn dat voor migranten geldt dat de verbondenheid met het land van herkomst af doet aan verbondenheid met ‘de’ Nederlandse identiteit. Om ‘de’ Nederlandse identiteit te redden worden buitenstaanders steeds meer afgesloten van het nationale thuis (Duyvendak 2011: 119). Het gemeentelijk rapport ‘Willen, kunnen en mogen meedoen in Haarlemmermeer’ onderbouwt deze redenering door te stellen dat gevoelens van verbondenheid met het land van herkomst ten koste gaat van sociale cohesie in wijken.¹⁵

De manier waarop migranten betekenis geven aan hun sociale omgeving past echter niet binnen het heersende zwart-wit beeld over identiteit. Zoals uit de resultaten blijkt voelen zij zich doorgaans zowel verbonden met het thuisland, als met Nederland en met de wijk. Alle respondenten stellen dat hun verbondenheid met het thuisland niet afdoet aan hun verbondenheid met Nederland.

De manier waarop jongeren zich verbinden met Nederland enerzijds en het thuisland anderzijds verschilt van de manier waarop oudere respondenten dit doen. Jongeren zijn meer bewust bezig met het vormen van zichzelf door het beste van twee culturen te combineren zodat zij zich er prettig bij voelen. Zij zijn op deze manier bezig om uit te zoeken waar zij bij horen en wat hun plek is in de samenleving. De theorie van Somerville (2008) over transnationale identificatie sluit hierbij aan. Zij stelt dat transnationale verbondenheid van tweede generatie migranten tot uiting komt door het bepalen van ways of belonging (Somerville 2008: 24). Tweede generatie migranten zien binding met het land van herkomst meer als aanvulling van hun identiteit hier in Nederland. Weten waar je wortels

¹⁵ Gemeente Haarlemmermeer (2008) *Willen, kunnen en mogen meedoen in Haarlemmermeer: visie op integratie* Hoofddorp, gemeente Haarlemmermeer: 6.

liggen en de taal van het thuisland spreken geeft jongeren een meer compleet gevoel. Dit zou hun positieve houding ten opzichte van diverse identificaties kunnen verklaren. Voor eerste generatie migranten lijkt transnationale binding meer verstrengeld te zijn. Binding met het thuisland is voor hen vanzelfsprekend. De verbondenheid van oudere migranten laat zich daarom, zoals tevens gesteld door Somerville, eerder classificeren als *ways of being* (*ibid.*). Het gaat meer om wie zij zijn en wat dit betekent voor het leven dat zij leiden binnen de context van de sociale omgeving. Zij gebruiken verbindingen met het thuisland ter illustratie van hun dagelijks leven in de buurt.

Somerville legt de scheidslijn van dit verschil tussen eerste en tweede generatie migranten (2008: 24). Ik heb echter opgemerkt dat een verdeling tussen jong en oud, waarbij de grens bij 35 jaar ligt, meer geschikt is om dit verschil te verklaren. Jongeren zijn meer zoekend naar wie zij zijn en waar zij bij horen (Phinney 1992: 157). Bovendien zeggen zij dat zij het uitbreiden van hun netwerk niet willen en kunnen beperken tot de buurt, omdat zij buiten het dorp, of zelfs buiten de gemeente op school zitten en daarom ook contacten hebben buiten de gemeente (Fataar 2007: 13). Ouderen daarentegen zien de buurt als uitgangspunt en beschrijven daarom wie zij zijn en waar zij bij horen vanuit de context van de plek waar zij gesetteld zijn.

Voor zowel jongere als oudere arbeidsmigranten, of afstammelingen hiervan, geldt echter dat zij constant opzoek zijn naar een manier om de verschillende delen van wie zij zijn het beste met elkaar te combineren. Hieruit blijkt dat migranten bezig blijven met het vormen van zichzelf aan de hand van de verschillende verbindingen die zij ter beschikking hebben. Niet één identiteit, maar verschillende open en oneindige identificaties, zoals betoogd door Bauman en de WRR, zijn daarom het meest geschikt om dit proces te beschrijven (Bauman 2001: 10, WRR 2007: 33). Dit zou ook de manier moeten zijn waarop in beleid omgegaan wordt met verbondenheid; niet als of-of, maar als en-en. Uit de resultaten blijkt immers dat zowel het thuisland, als Nederland en de buurt voor mensen samen de bron vormen waar zij voor hun eigen identiteit uit kunnen putten.

Voor veel inburgeraars, veelal vluchteling, ligt de situatie anders. Zij hebben nare herinneringen aan het thuisland. Het liefst zouden zij deze nare gedachte uit willen zetten om zich volledig op het leren van de Nederlandse taal en cultuur te storten. Zij ervaren echter dat hun herinneringen toch een rol spelen bij het inburgeren. Ook voor hen spelen dubbele identificaties dus een rol.

Dat dit niet direct ten koste hoeft te gaan van de sociale cohesie in de wijk blijkt uit het feit dat alle respondenten aangeven zich het meest verbonden te voelen met de plek die zij kennen en waar zij tevens de meeste mensen kennen. Dit bevestigt dat familiarity, ofwel bekendheid met omgeving en personen, zoals gesteld door Duyvendak, inderdaad een belangrijke voorwaarde is voor thuisvoelen (2011: 38). Thuisvoelen is voor respondenten op de juiste plek zijn, met de juiste mensen, en dat willen zij allen hier in Nederland, waar zij zich het meest mee verbonden voelen, bereiken. Wat dat betreft kun je concluderen dat alle neuzen dezelfde kant uit staan.

Vormen van identificatie: het belang van symbolische en culturele relaties

Welke vormen van identificatie spelen voor migranten een rol wanneer zij hun plek in Haarlemmeer beschrijven?

Uit het feit dat thuisvoelen voor respondenten voornamelijk betekent op de juiste plek zijn met de juiste mensen, blijkt dat identificaties met de omgeving en de personen in de omgeving een belangrijke rol spelen. De resultaten geven aan dat respondenten in de omgeving botsingen ervaren wat betreft identificatie, die voornamelijk binnen de culturele relaties te classificeren zijn. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het beschuldigen van diefstal of het niet hebben van manieren op basis van het feit dat zij buitenlander of in de meeste gevallen moslim zijn. Culturele en symbolische grenzen tussen buitenlander en Nederlander spelen zo'n grote rol in de huidige samenleving dat een andere manier van grenzen trekken voor respondenten nog ondenkbaar is. Het belang dat Lamont en Molnar toeschrijven aan culturele en symbolische grenzen lijkt hiermee terecht (Lamont & Molnar 2002).

Jongeren reageren minder terneergeslagen op botsingen met autochtone Nederlanders dan oudere respondenten. Een verklaring hiervoor kan zijn dat zij over het algemeen minder vaak teleurgesteld zijn, waardoor zij nog strijdlust hebben. Bovendien zal het feit dat zij nog zoekende zijn waar zij bij horen (Phinney 1992: 157), leiden tot een open blik op de wereld, die makkelijker steeds opnieuw geconstrueerd kan worden.

Respondenten geven aan dat botsingen ontstaan, omdat er op dit moment te weinig contact is en te weinig gepraat en gediscussieerd wordt om over bestaande vooroordelen heen te stappen. Respect en begrip voor een andere culturele afkomst is volgens hen noodzakelijk om volledige acceptatie te bewerkstelligen en daarmee thuisvoelen te stimuleren. Hieruit blijkt dat met name normatieve identificaties voor respondenten in het contact met andere belangrijk zijn.

Hoewel respondenten aangeven zich op dit moment emotioneel verbonden te voelen met Nederland en de buurt, stellen zij dat deze verbondenheid door Nederlanders niet erkend wordt. Door hen worden zij nog steeds zien als buitenlanders. De conclusie van de WRR dat emotionele identificatie er niet is en bevorderd zou moeten worden door functionele en normatieve identificaties komt daarom niet overeen met de realiteit (WRR 2007: 210). Emotionele identificatie is er wel, maar wordt niet erkend. Respondenten zijn van mening dat deze vorm van identificatie, evenals normatieve identificatie, erkend moeten worden. Pas dan zal het bevorderen van functionele identificaties door middel van de arbeidsmarkt en scholen effect hebben. Op dit moment is functionele identificatie voor veel respondenten wel een wens, maar nog te ver van de realiteit verwijderd. Mensen worden in eerste instantie afgerekend op hun achtergrond en het feit dat zij buitenlander zijn, waardoor het onmogelijk wordt om gelijk te zijn op basis van beroep, opleiding of leeftijd.

Zoals gebleken, geldt voor jongeren dat zij hun netwerk breder trekken dan de buurt waarin zij wonen. Toch geven zowel jongere als oudere respondenten aan dat zij meer contact, met name in de buurt, als oplossing zien voor de huidige botsingen. Hierdoor komen mensen van verschillende

culturen meer met elkaar in contact en kunnen zij praten over de veronderstelde verschillen. De oplossing van respondenten sluit hiermee aan bij de manier waarop Duyvendak denkt dat thuisvoelen gestimuleerd kan worden. Hij stelt dat aandacht voor lokale relaties en binding een mogelijkheid bieden om voorbij te gaan aan de negatieve beeldvorming en scherpe tegenstellingen in de landelijke media (Duyvendak 2008: 13).

Hoewel inburgeraars tijdens het gesprek weinig loslieten over de manier waarop zij zich identificeren, geven ook zij aan dat meer contact op het niveau van de buurt belangrijk is om zich thuis te voelen. Mensen komen volgens hen weinig op straat en praten nooit tegen hen, waardoor het moeilijk is om voldoende kennis te nemen van de taal en de cultuur van Nederland.

Participatie: herverdeling als noodzakelijk, erkenning als voldoende

Hoe participeren migranten in Haarlemmermeer?

Thuisvoelen zou volgens Verkuyten (2010: 206) bereikt kunnen worden via economische participatie door het delen van functionele noodzakelijkheden. Nadruk op het potentieel nut van de migrant en op belangenconflicten in plaats van cultuurconflicten zouden zo kunnen leiden tot een positieve invloed op het samenleven met migranten (Frissen & Harchaoui 2011: 26, Schuyt 2006: 40).

Hoewel het voor alle respondenten buiten kijf staat dat meedoen in de buurt belangrijk is voor thuisvoelen, blijkt echter uit de resultaten van deze studie dat de meeste respondenten geen genoegen nemen met het delen van functionele noodzakelijkheden. Meedoen in het arbeidsproces en het bezitten van geld en een huis geeft eerste en tweede generatie arbeidsmigranten wel het idee dat zij meedoen, maar niet het idee dat zij thuis zijn. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat respondenten reeds meedoen in het arbeidsproces, geld verdienen en een huis hebben, maar nog steeds moeilijkheden ervaren door het feit dat zij een andere afkomst hebben en om deze reden niet op dezelfde manier behandeld worden als autochtone Nederlanders.

Waarschijnlijk ligt hierdoor ook de situatie voor recente migranten anders. In tegenstelling tot eerste en tweede generatie arbeidsmigranten geloven zij wel dat met het verbeteren van hun economische situatie het thuisgevoel in de wijk zal toenemen. Wat economische participatie betreft doen zij echter nog niet mee in de samenleving. Ze hebben veelal geen baan en krijgen naar eigen zeggen te weinig geld om van rond te komen.

Economische participatie kan daarom beschouwd worden als eerste stap, als noodzakelijk maar niet voldoende. Deze conclusie komt overeen met het idee van Grey Postero dat herverdeling van geld, goederen en diensten, waardoor in vastgelegde wetten en regels iedereen gelijk is, niet genoeg is voor geslaagd multiculturalisme (Grey Postero 2007: 15). Ook erkenning van de eigenheid en gelijkwaardigheid van iedere cultuur is nodig om te zorgen dat iedereen zich in een multiculturele samenleving thuis kan voelen. Daarom zijn zowel herverdeling als erkenning essentieel in multicultureel Nederland.

Wanneer het gaat om thuisvoelen, om gedeelde identiteiten en een wij-gevoel, zijn respondenten, evenals het Fonds Maatschappelijke Ontwikkeling, van mening dat als vervolgstap maatschappelijke participatie van cruciaal belang is (Boogers, Van der Heijden, Luigjes & Van de Wijdeven 2008: 6). Zo kan via joint production van participatie en binding, een thuisgevoel gestimuleerd worden (Frieling 2008: 30). Het bevorderen van participatie door middel van formele organisaties, zoals buurtverenigingen zijn volgens respondenten geschikt om mensen te verbinden en ruimte te bieden voor discussie over veronderstelde culturele verschillen.

Een aantal respondenten, met name jongeren, zijn echter van mening dat zij formele organisaties niet nodig hebben. Er zijn tevens eerste generatie respondenten die stellen dat formele activiteiten niet laagdrempelig genoeg zijn, of niet in staat zijn verschillende afkomsten bijeen te brengen. Aandacht voor sociale participatie, via informele netwerken, blijven daarom ook van belang voor thuisvoelen.

Uit het feit dat respondenten zelf aan geven hoe belangrijk informele netwerken zijn, blijkt dat zij ook erkenning zoeken op individueel niveau. Zij vormen individueel hun persoonlijke identiteit en zijn daarom niet zomaar bij een bepaalde groep in te delen. Het is voor hen van belang dat ook dit zichtbaar is. De nuance, niet alleen tussen maar ook binnen groepen, moet daarom in de samenleving gewaarborgd en erkend worden (Modood 2007).

Respondenten stellen echter dat in de huidige samenleving de aandacht van de overheid steeds meer uitgaat naar economie, hetgeen ten koste gaat van multiculturele initiatieven op wijkniveau. Zij ervaren dit als zonde. Niet minder, maar juist meer multiculturalisme en meer aandacht voor verschillen en overeenkomsten tussen culturen zou volgens hen thuisvoelen kunnen stimuleren.

Joint production: binding en participatie

Welke identificaties zijn van belang voor migranten wanneer zij participeren in de buurt?

De bestaande relatie van wederzijdse beïnvloeding tussen participatie en sociale binding bevestigt dat de manier waarop mensen meedoen en mee willen doen in de samenleving een goede indicator is voor welke identificaties voor hen van belang zijn (Boogers, Van der Heijden, Luigjes & Van de Wijdeven 2008: 6).

De meeste respondenten geven aan dat zij culturele verbondenheid met het land van herkomst graag voor zichzelf houden, wanneer zij op economisch gebied participeren in de samenleving. Zij ervaren dit meer als een privé- aangelegenheid. Voor het kopen van een huis of het krijgen van een baan zouden culturele en religieuze gebruiken een zo klein mogelijke rol moeten spelen. In de realiteit ervaren respondenten echter dat aan dit ideaal niet makkelijk vast te houden is. Hoewel zij zelf hun culturele afkomst zoveel mogelijk op de achtergrond houden, worden zij toch vaak afgerekend op het feit dat zij een andere achtergrond hebben. Zo ervaren zij dat buitenlanders eerder afgewezen worden voor stages en werkplekken. Omdat op basis van veronderstelde culturele en symbolische

verbintenissen grenzen getrokken worden, zoals tevens gesteld door Lamont & Molnar (2002) en Duyvendak, Hurenkamp en Tonkens (2012: 90), hebben respondenten het idee dat het in het dagelijks leven belangrijk is te staan voor hun culturele afkomst.

Negatieve beeldvorming in landelijke media is volgens respondenten de oorzaak van de tendens, die culturele afkomst in het dagelijks leven gewichtig maakt. Dit is ook de reden dat respondenten wat participatie betreft meer nadruk op maatschappelijke participatie op lokaal niveau willen. Op deze manier wordt er ruimte gecreëerd, voorbij de landelijke negatieve spiraal, voor het uiten en het praten over culturele afkomst. Volgens respondenten is dit nodig om uiteindelijk volledige acceptatie te bewerkstelligen. Wanneer volledige acceptatie een feit is zal het mogelijk worden om culturele afkomst en functionele noodzakelijkheden van elkaar te scheiden.

Uit deze resultaten blijkt dat cultuurconflicten leven in de maatschappij. Respondenten zijn van mening dat aandacht voor deze conflicten nodig zijn om mogelijke botsingen bij de kern aan te pakken. Het vermijden van culturalisering en etnisering en daarmee nadruk op belangenconflicten stimuleren, zoals door Shadid (2009: 20-27) en Schuyt (2006: 40) als oplossing aangedragen wordt, zal daarom volgens respondenten weinig effect hebben.

Respondenten maken, wanneer het gaat om de rol van hun afkomst in het dagelijks leven, onderscheid tussen culturele en religieuze verbindingen. Per respondent kan het belang dat zij aan deze verbindingen hechten sterk verschillen. In het dagelijks leven lijkt geloof tot meer botsingen te leiden dan culturele gewoonten. Het dragen van bijvoorbeeld een hoofddoek, vijf keer per dag bidden en meedoen aan de ramadan zijn zichtbaar in het dagelijks leven en vragen daarom om een verklaring. Onder culturele gebruiken verstaan respondenten het vieren van culturele feesten en de manier waarop men onderling met elkaar omgaat. Deze gebruiken hebben minder invloed op het dagelijks leven en leiden daarom tot minder botsingen.

Daarnaast zijn voornamelijk gelovige respondenten van mening dat culturele gebruiken veranderlijk zijn. Zij geven aan dat wat betreft cultuur zij eerder geneigd zijn zich aan te passen aan Nederland, daarom hechten zij meer belang aan het behouden van hun geloof. Het geloof geeft hen houvast in moeilijke omstandigheden, zoals culturele botsingen, en kan zo een verbindend effect hebben.

Uit deze verklaring blijkt dat de meeste respondenten cultuur benaderen op een constructieve manier, een identificatie die steeds opnieuw vorm kan krijgen afhankelijk van de context (Duyvendak, Hurenkamp & Tonkens 2010: 236-237).

Wanneer het gaat over meedoen in de samenleving geven alle respondenten aan dat, zowel culturele als religieuze gebruiken in het dagelijks leven om aandacht vragen. Deze aandacht moet daarom ook gegeven worden. Dit is volgens respondenten de enige manier om thuisvoelen te stimuleren. Aandacht voor het dynamische karakter van culturele relaties en het verbindende karakter van religieuze relaties zijn volgens respondenten van belang om vooroordelen de wereld uit te helpen.

Het verschil tussen migranten wat betreft het belang van geloof en cultuur geeft aan dat er ruimte moet zijn voor individuele invulling. Dit is wederom een pleidooi voor het waarborgen van nuance in de samenleving (Modood 2007).

Bridging en bonding: tussen wens en realiteit

Hoe leggen migranten contacten in Haarlemmermeer?

Uit het gegeven dat respondenten ervaren dat praten op buurtniveau een belangrijk middel is om vooroordelen de wereld uit te helpen, blijkt dat contact voor hen essentieel is om zich thuis te voelen. De vraag is echter welke contacten de overhand hebben en hoe respondenten in het licht van thuisvoelen tegen deze situatie aankijken.

Alle respondenten geven aan dat contacten met de eigen groep makkelijker zijn. Dit geldt met name wanneer de eigen groep in de omgeving goed vertegenwoordigd is. Zij ervaren dat zij allen, hoewel dit meestal onbewust gebeurt, meer contacten hebben met mensen die uit hetzelfde land komen of die, net als zij, islamitisch zijn. Het gevoel dat zij van tevoren al iets gemeen hebben, motiveert mensen contact te leggen. Hieruit blijkt dat de contacten die gelegd worden door migranten eerder te classificeren zijn als bonding contacten dan als bridging contacten (Leonard & Onyx 2003: 190-191).

Hoewel geconstateerd is dat respondenten zich emotioneel verbonden voelen met Nederland, hun buurt en de personen in hun sociale omgeving, kan emotionele identificatie, evenals normatieve identificatie, in sommige gevallen zorgen voor meer contacten binnen de eigen groep. Zo geven respondenten aan dat bepaalde festiviteiten zorgen voor een natuurlijke band met de eigen groep, zoals bruiloften, het Suikerfeest en het Offerfeest. Dezelfde culturele achtergrond betekent bovendien het delen van dezelfde normen en waarden, waardoor respect en begrip voor normen en waarden van tevoren aangenomen kan worden. Voor inburgeraars ligt de situatie anders. Zij geven een meer praktische reden voor hun bonding contacten, namelijk het niet spreken van de Nederlandse taal.

Zolang er ook contact met Nederlanders is, vinden de respondenten het geenszins problematisch dat zij meer contact hebben met mensen uit de eigen groep. Wanneer contact met de eigen groep ten koste lijkt te gaan van contact met Nederlanders verandert de situatie. Zo zijn de bewoners van Graan voor Visch, de zogenaamde 'Marokkanenbuurt' van Haarlemmermeer negatief gestemd over het afnemende aantal autochtonen en het toenemende aantal allochtonen in de buurt. Er is hier een situatie ontstaan waarin mengen een averechts effect heeft en leidt tot 'soort zoekt soort' (Verkuyten 2010: 176). De respondenten onderstrepen allemaal dat voor thuisvoelen contact met autochtone Nederlanders belangrijk is. Hoewel bonding contacten op dit moment de overhand hebben, blijken bridging contacten voor alle respondenten dus zeker een voorwaarde te zijn voor thuisvoelen in Nederland.

Respondenten geven daarom aan dat de overbrugbaarheid van contact gestimuleerd moet worden. Zij zijn van mening dat praten op buurtniveau de oplossing is om vooroordelen de wereld uit

te helpen. Eerder is al duidelijk geworden dat zij maatschappelijk participatie hiervoor als geschikt middel beschouwen. Door contact via formele instanties te organiseren is het mogelijk aan de voorwaarde van de contacthypothese te voldoen (Allport 1954: 281). Bijeenkomsten kunnen regelmatig georganiseerd worden, waardoor mensen elkaar goed leren kennen. Als bewoners van een bepaalde buurt zijn de uitgangspunten van mensen gelijk. Bovendien kunnen bepaalde activiteiten, zoals kook- of naailessen mensen laten samenwerken. Als laatste kan de institutie die het organiseert de bijeenkomst in goede banen leiden en daarnaast zorgen dat het gezellig blijft en regelmatig plaatsvindt. Zowel in de wetenschap als in de praktijk lijkt maatschappelijke participatie dus een goede oplossing voor het stimuleren van overbrugbare contacten.

Een remmende factor op overbrugbare contacten is volgens respondenten de rustige omgeving waarin zij leven. Het leven in een dorp met veel Nederlanders leidt er toe dat er meestal weinig mensen op straat zijn. Het is in een dorp sowieso al rustiger dan in een stad en daarnaast zijn Nederlanders na hun werk vaak binnen in hun huis, of hooguit in de eigen tuin. Hoe minder mensen op straat, hoe minder kans voor de migranten om contact te leggen met buurtbewoners.

Zoals beschreven wordt door Phillimore (2010) en Smets (2011), kenmerken de achterstandswijken in Amsterdam en Birmingham zich door een bepaalde dynamiek. Het zijn vaak dichtbevolkte wijken, met een aanzienlijk percentage migranten. Er is veel bedrijvigheid in de straten, die vaak voor botsingen in de wijken zorgt, maar die mensen ook met elkaar in contact brengt.

Deze dynamiek lijkt in de dorpen van Haarlemmermeer geen kans te krijgen door de gebrekkige bedrijvigheid in de straten. Mensen zien elkaar te weinig om relaties gebaseerd op functionele noodzakelijkheden op te bouwen, zoals die beschreven worden door Smets (2011). De meeste respondenten denken dat zij makkelijker contact zullen hebben als zij bijvoorbeeld in Haarlem of Amsterdam wonen. Er zijn echter ook jongere tweede generatie respondenten, die zeggen dat de Nederlandse omgeving waarin zij zijn opgegroeid voor hen positief is geweest, omdat de omgeving hen geholpen heeft deel te nemen aan de Nederlandse cultuur.

Op naar een gemengd thuisgevoel

Terecht heeft het Podium voor Architectuur zich de vraag gesteld hoe bewoners zich nu en in de toekomst thuis kunnen voelen in Haarlemmermeer. Een buitengewoon diverse demografische samenstelling, zoals kenmerkend is voor de gemeente, schijnt in een snel veranderende, globaliserende samenleving tot de nodige onzekerheid te leiden, hetgeen thuisvoelen in de hedendaagse realiteit tegenwerkt (Scheffer 2010: 12, Verkuyten 2010: 14-15). De vraag is daarom hoe men zich ondanks diverse afkomsten en verbindingen thuis kan voelen, ofwel *welke verbindingen zijn van belang om tegemoet te komen aan de wensen van migranten in Haarlemmermeer omtrent thuisvoelen in de buurt en wat is hierbij de rol van culturele afkomst?*

Als eerste blijkt de lengte van verblijf in Nederland van grote invloed te zijn op de manier waarop migranten zich thuis willen voelen in Nederland. Recent aangekomen migranten ervaren het gemis aan functionele noodzakelijkheden en kansen op economisch gebied als belangrijkste rem op het thuisgevoel. Zij denken zich meer thuis te voelen, wanneer zij meer kansen krijgen om economisch vooruit te komen. Naarmate men langer in Nederland is en deze economische kansen reeds verworven zijn, begint echter de identiteitskwesitie te knagen. Belangrijke vragen worden dan: ‘waar hoor ik bij?’ en ‘hoe word ik geaccepteerd, ondanks mijn ‘anders’ zijn?’.

Zowel emotionele, als functionele en normatieve verbindingen spelen voor respondenten een rol. Identificaties met de omgeving en personen in de sociale omgeving, maar ook met het land van herkomst, het geloof en het beroep of de opleiding bepalen wie respondenten zijn en waar zij bij horen. Hieruit blijkt dat verschillende identificaties meer geschikt zijn om het zoekproces en daarmee het thuisgevoel van migranten te beschrijven, dan één enkele identiteit.

Er valt daarom ten eerste te concluderen dat assimileren richting de kunstmatige en statische Nederlandse identiteit migranten in Haarlemmermeer geen antwoord zal geven op hun identiteitsvragen. Naast dat deze identiteit niet alle mogelijke vormen van identificatie dekt, leidt de huidige trend in de Nederlandse maatschappij richting culturele assimilatie volgens migranten bovendien tot een uitvergoting van de tegenstelling autochtoon-allochtoon, die het thuisgevoel niet zal bevorderen. Er is een culturele en symbolische identiteit gecreëerd waar migranten nooit aan kunnen voldoen.

Toch voelen alle respondenten zich in Nederland, in hun eigen buurt het meest thuis. Deze emotionele verbondenheid wordt door autochtone Nederlanders echter niet erkend, waardoor de tegenstelling tussen buitenlander en Nederlander in de samenleving wordt uitvergroot.

Om thuisvoelen in de toekomst te stimuleren moet het grijze gebied tussen deze tegenstelling daarom ontdekt en erkend worden. De respondenten geloven dat de oplossing gezocht moet worden binnen het huidige discours in de samenleving. De nadruk op ‘de’ Nederlandse identiteit duidt op het belang van symbolische en culturele grenzen. Dit belang moet niet genegeerd, maar juist omarmd

worden. Meer aandacht voor de ontwikkeling van culturele gewoonten is volgens hen nodig om emotionele en culturele erkenning te bewerkstelligen.

Voornamelijk lokale verbindingen zijn volgens migranten belangrijk voor erkenning. Zij zien meer georganiseerde activiteiten op buurtniveau als oplossing. Door te praten en te discussiëren over cultuur en zo een constructieve vorm van culturalisatie te bevorderen, kan respect en begrip voor diverse normen en waarden gecreëerd worden. Zo kan onderkend worden dat verschillende culturen thuis kunnen zijn in Nederland.

Het lokale karakter van de activiteiten biedt de gelegenheid te ontsnappen aan negatieve beeldvorming in landelijke media en geeft respondenten de kans hun individuele culturele eigenheid te uiten, waardoor nuance binnen, maar ook tussen groepen gewaarborgd wordt. Daarnaast zorgt een georganiseerde vorm van participatie dat contact op zo'n manier plaatsvindt, dat het vooroordelen kan verminderen.

Op deze manier kan erkenning voor emotionele identificatie ontstaan, door erkenning voor normatieve identificatie te stimuleren. Pas wanneer erkend is dat verschillende culturen thuis kunnen zijn in Nederland, heeft de tevens gewenste functionele identificatie kans van slagen; als voorbij de tegenstelling allochtoon-autochtoon gekeken wordt, kan iemand beoordeeld worden op het feit dat hij scholier, buschauffeur of advocaat is.

Door migranten aan het woord te laten heeft deze studie kunnen aantonen dat verschillende identificaties voor migranten in Haarlemmermeer blijvend een rol spelen. Economische participatie blijkt bovendien noodzakelijk, maar niet voldoende voor thuisvoelen. Respondenten zijn van mening dat het maatschappelijk belang van culturalisatie aangeeft dat de huidige vraag naar emotionele en culturele erkenning door middel van aandacht voor culturele relaties opgelost moet worden, om thuisvoelen te optimaliseren. Dit betekent dat huidige plannen, waarin nadruk op één nationale identiteit, economische participatie en functionele identificatie de boventoon voeren, aangepast moeten worden om aan de vraag naar diverse identificaties en emotionele en culturele erkenning te voldoen.

Een gemengd thuisgevoel voor een duurzame visie op de toekomst

Het project Nieuwe Generaties en Nieuwe Steden heeft studenten onderzoek laten doen in Haarlemmermeer naar de wensen van bewoners voor de toekomst, om toekomstscenario's te verduurzamen. In deze studie zijn specifiek wensen van migranten onderzocht. Hieruit is een genuanceerd beeld ontstaan, dat inzicht biedt in thuisvoelen in Haarlemmermeer. Door de bevindingen van deze studie om te zetten in plannen voor beleid en onderzoek, zowel in als buiten Haarlemmermeer, kunnen migranten structureel deel uit maken van visies op de toekomst, waardoor deze blijvend verduurzamen.

Uit de bevindingen blijkt dat het huidige participatierapport van Haarlemmermeer, waarin aandacht is voor de sociaaleconomische achterstand van alle kwetsbaren, voor recente migranten van nut kan zijn. Economische participatie is immers noodzakelijk voor thuisvoelen. Erkenning op sociaal-cultureel gebied is echter een onmisbare vervolgstap gebleken. Een rapport over participatie met daarin plannen voor de toekomst zou de ideeën van migranten, die in deze studie naar voren zijn gekomen, daarom als waardevolle bijdrage moeten zien. Op deze manier kan aandacht voor culturele verbindingen deel uit maken van plannen voor beleid.

Migranten denken de huidige ontevredenheid omtrent thuisvoelen op te lossen door meer aandacht voor multiculturalisme middels formele netwerken, geïnitieerd door de gemeente of buurtcentra. Een praktisch advies aan de gemeente op dit moment zou daarom meer aandacht voor het organiseren van multiculturele activiteiten zijn.

Om het thuisgevoel van nieuwe generaties blijvend te verbeteren, zou, vanwege de constante groei van migranten in de gemeente, frequent toezicht op hoe en waarom nieuwkomers zich thuisvoelen in de gemeente, bovendien nuttig zijn.

Hoewel er op dit moment weinig stedelijke problemen zijn in de gemeente, doen de eerste tekenen van segregatie zich voor in de wijk Graan voor Visch en heerst er een gevoel van ontevredenheid onder migranten. Hieruit blijkt dat ook in minder hoogstedelijke gebieden aandacht voor thuisvoelen van migranten relevant is. In komende studies over thuisvoelen is het daarom waardevol onderzoek in perifere gemeenten in de Randstad uit te breiden.

Deze studie heeft slechts gekeken naar de wensen van 27 migranten in Haarlemmermeer. Het is daarom problematisch generaliserende uitspraken te baseren op de resultaten. Dit onderzoek zou echter een aanleiding kunnen zijn voor meer studies naar het thuisgevoel van migranten in Haarlemmermeer en de rest van Nederland.

Wanneer een vervolgstudie gedaan wordt, zou het raadzaam zijn migranten te classificeren naar etniciteit. In het korte tijdsbestek van deze studie is niet mogelijk gebleken gelijke groepen op deze factor te krijgen. Dit zou echter waardevol zijn omdat door vergelijking een meer volledig beeld van het perspectief van migranten op thuisvoelen kan ontstaan.

Literatuurlijst

- Allport, G.W. (1954) *The nature of prejudice* Reading, Massachusetts, Addison-Wesley.
- Bauman, Z. (2001) 'Identity in the globalising world' *Social anthropology* 9-2: 21-29.
- Boogers, M., J. Van der Heijden, M. Luigjes & T. Van de Wijdeven (2008) *Als een steen in de vijver* Tilburg, FMO.
- Duyvendak, J.W. (2008) 'Op zoek naar een nieuw thuis' in: *Top issues – Topsteden conferentiebundel* Utrecht, NICIS: 11-15.
- Duyvendak, J.W., M. Hurenkamp & E. Tonkens (2010) 'Culturalization of citizenship in the Netherlands' in: A. Chebel d'Appolonia & S. Reich *Managing ethnic diversity after 9/11; integration, security and civil liberties in transatlantic perspective* New Brunswick, Rutgers University Press: 233-252.
- Duyvendak, J.W., M. Hurenkamp & E. Tonkens (2012) *Crafting citizenship: negotiating tensions in modern society* New York, Palgrave Macmillan: 89-121.
- Duyvendak, J.W. (2011) *The politics of home: belonging and nostalgia in Western Europe and the United States* Amsterdam, Palgrave Macmillan.
- Eder, K. (2009) 'A theory of collective identity making sense of the debate on a 'European identity' *European journal of social theory* 12-4: 427-447.
- Eriksen, T.H. (2001) *Small places, large issues* London, Pluto Press.
- Fataar, A. (2007) 'Schooling, youth adaptation and translocal citizenship across the post-apartheid city' *Journal of education* 42: 9-32.
- Frieling, M.A. (2008) *Een goede buur, 'joint production' als motor voor actief burgerschap in de buurt* Ridderkerk, Ridderprint BV.
- Frissen, R. & S. Harchaoui (2011) *Integratie en de metropool: perspectieven voor 2040* Amsterdam, van Genneep.
- Grey Postero, N. (2007) *Now we are citizens: indigenous politics in postmulticultural Bolivia* Stanford, Stanford University Press.
- Jager-Vreugdenhil, M. (2011) 'Sprakverwarring over participatie' *Journal of social intervention: theory and practices* 20-1: 76-99.
- Lamont, M. & V. Molnar (2002) 'The study of boundaries in the social sciences' *Annual review of sociology* 28: 167-195.
- Modood, T. (2007) *Multiculturalism: a civic idea* Cambridge, Polity Press.
- Phillimore, J. (2010) 'Housing, home and neighbourhoods in the era of super-diversity' University of Birmingham, Institute of applied social studies.
- Phinney, J.S. (1992) 'The multigroup ethnic identity measure: A new scale for use with adolescents and young adults from diverse groups' *Journal of adolescent research* 7: 156-176.

- Scheffer, P. (2010) *Het land van aankomst* Amsterdam, de Bezige Bij.
- Schuyt, K. (2006) *Democratische deugden: groepstegenstellingen en sociale integratie* Amsterdam, Leiden University Press.
- Shadid, W.A. (2009) *Het multiculturalismedebat en de islam in Nederland* Tilburg, Universiteit Tilburg.
- Smets, P. (2011) 'Everyday encounters and notions of belonging attributed to Moroccan-Dutch and native-born in two different Amsterdam neighbourhoods' Paper presented at the International RC21 conference 2011 Session: nr. 28, 'Living with difference'.
- Somerville, K. (2008) 'Transnational belonging and second generation youth: identity in a globalized world' *Journal of social sciences* 10: 23-22.
- Van Voorst, R. (2010) *Jullie zijn anders als ons* Amsterdam, de Bezige Bij.
- Vasta, E. (2007) 'From ethnic minorities to ethnic majority policy: multiculturalism and the shift to assimilationism in the Netherlands' *Ethnic and racial studies* 30-5: 713-740
- Verkuyten, M. (2010) *Identiteit en diversiteit: de tegenstellingen voorbij* Amsterdam, Amsterdam University Press.
- WRR. (2007) *Identificaties met Nederland* Amsterdam, Amsterdam University Press.
- Leonard, R. & J. Onyx (2003) 'Networking through loose and strong ties: an Australian qualitative study' *Voluntas: international journal of voluntary and non-profit organizations* 14-2: 189-203.

Overige bronnen

- Gemeente Haarlemmermeer (2012) *Trendrapport 2012. De staat van Haarlemmermeer 2* Hoofddorp, gemeente Haarlemmermeer.
- Gemeente Haarlemmermeer (2012) *Cultuur: met mensenhanden gemaakt. De staat van Haarlemmermeer 2* Hoofddorp, gemeente Haarlemmermeer.
- Gemeente Haarlemmermeer (2008) *Willen, kunnen en mogen meedoen in Haarlemmermeer: visie op integratie* Hoofddorp, gemeente Haarlemmermeer.
- Podium voor Architectuur & Labyrinth centrum voor onderzoek en advies (2010) *Marokko: verslag studiereis voor vakpubliek* Hoofddorp, Podium voor Architectuur.

Bijlagen

1. Respondentenlijst

	Respondentnr.	Leeftijd	Hoelang in NL	Afkomst	Beroep/opleiding
1	Respondent 1	37	30 jaar	Marokkaans	Buschauffeur
2	Respondent 2	39	-	Marokkaans	Politiedewerker
3	Respondent 3	50	Vanaf 1979	Marokkaans	Stichting Marhaba
4	Respondent 4	55	38 jaar	Marokkaans	Conciërge
5	Respondent 5	19	Hele leven	Marokkaans	Kickboksdocent
6	Respondent 6	42	8 jaar	Marokkaans	Wijkopbouwwerker
7	Respondent 7	41	1,5 jaar	Bosnië	-
8	Respondent 8	41	2 jaar	Armenië	-
9	Respondent 9	34	4 jaar	Irak	-
10	Respondent 10	36	3 jaar	Iran	-
11	Respondent 11	33	4 jaar	Somalië	-
12	Respondent 12	23	4 jaar	Somalië	-
13	Respondent 13	33	1 jaar en 2 maanden	China	-
14	Respondent 14	17	Hele leven	Marokko	MBO Student
15	Respondent 15	16	Hele leven	Marokko	MBO Student
16	Respondent 16	17	Hele leven	Marokko	MBO Student
17	Respondent 17	18	11 jaar	Turkije	MBO Student
18	Respondent 18	18	Hele leven	Turkije	MBO Student
19	Respondent 19	19	Hele leven	Marokko	MBO Student
20	Respondent 20	35	Hele leven	Marokko	Zorgambassadrice/moeder
21	Respondent 21	36	Vanaf 2000	Turkije	Peuterleidster/moeder
22	Respondent 22	19	Hele leven	Iran	MBO Student
23	Respondent 23	19	Hele leven	Tunesië	HBO Student
24	Respondent 24	23	Hele leven (3 ^e generatie)	Marokko	HBO Student
25	Respondent 25	19	Hele leven	Turkije	HBO Student
26	Respondent 26	22	Hele leven	Turkije	HBO Student
27	Respondent 27	21	Hele leven	Marokko	HBO Student

2. Vragenlijst individuele gesprekken

Welke niveaus van identificatie spelen een belangrijke rol wanneer u uw plek in de buurt beschrijft?

- Voelt u zich vooral verbonden met de buurt, met de gemeente/stad. Met het land van herkomst of nog anders?

Welke vormen van identificatie spelen een belangrijke rol wanneer u uw plek in de Haarlemmermeer beschrijft?

- Hoe zou u uzelf beschrijven als een ander vraagt wie u bent?
- Vindt u het belangrijker dat mensen weten wat voor een beroep u uitvoert of wat uw afkomst is?
- Wat zou een ander van u moeten weten zodat u zich op uw gemak kan voelen?

Hoe participeert u in de buurt?

- Wat geeft u het gevoel dat u echt meedoet in de buurt en/of de samenleving?
- Wat vindt u van het idee van de overheid dat met economische participatie problemen met betrekking tot migranten zijn op te lossen?
- Kunt u beschrijven hoe u week ongeveer verloopt? Met wat voor activiteiten bent u bezig? Waarom?
- Waarom vindt u het belangrijk om deze activiteiten te doen? Zijn deze activiteiten belangrijk om u thuis te voelen?

Welke vormen van participatie zijn wenselijk voor de toekomst?

- Hoe zou u in de toekomst mee willen doen in de buurt en/of de samenleving?
- Zijn er bepaalde activiteiten in de buurt waar u graag aan mee zou willen doen?
- Mist er een activiteit in de buurt waar u graag aan mee zou willen doen?

Welke contacten zijn voor u belangrijk in de buurt?

- Kunt u beschrijven welke contacten voor u belangrijk zijn in het dagelijks leven?
- Op welke plekken of op welke momenten legt u nieuwe contacten?
- Zou u graag met andere of met meer mensen contacten leggen in de toekomst? Op welke manier?

Welke identificaties zijn van belang voor u om te participeren in de buurt?

- Helpen de besproken verbintenissen bij om actief betrokken te zijn in de buurt?

- Hoe belangrijk is het voor u dat mensen weten wie u bent voor u mee gaat doen aan activiteiten in de buurt?

Thuisvoelen

- Wat zou thuisvoelen in de buurt stimuleren?
- Wat zou thuisvoelen in de buurt tegenwerken?

3. Topiclijst groepsgesprekken

Voorstelrondje

- Wie is wie?
- Hoelang al in Nederland
- Beroep/opleiding

Welke niveaus van identificatie spelen voor jou een belangrijke rol in de buurt?

<p>Identificatie niveaus</p> <ul style="list-style-type: none"> - Transnationaal - Nationaal - Lokaal 	<ul style="list-style-type: none"> - Op welke niveau voelt u zich het meest verbonden? <p>Case: Gaat u wel eens op vakantie in thuisland, mist u Nederland dan, zo ja wat dan? (buurt of landelijk)</p> <p>Case: Belangrijker om nieuws te volgen over Nederland dan over het thuisland of andersom?</p> <p>Hoe goed wordt het nieuws over het 'thuis' land gevolgd?</p> <p>Hoe goed wordt het nieuws over Nederland gevolgd?</p> <p>Meer Nederlander of meer Haarlemmermeerder/Hoofddorper?</p> <p>Wat zijn de belangrijkste relaties met het thuisland. Wilt u die in de toekomst verminderen/houden/versterken? → waarom?</p>
--	---

Welke vormen van identificatie spelen voor jullie een belangrijke rol in de buurt?

<p>Identificatie vormen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Functioneel - Normatief - Emotioneel 	<ul style="list-style-type: none"> - Welke verbindingen zijn voor u belangrijk in de buurt? - Wat vindt u belangrijk dat mensen van u weten?
--	--

	<p>Case functioneel: Ik wil graag dat mensen mij als eerste zijn als (beroep) dan als (etniciteit)</p> <p>Case normatief/cultureel: Ik vind het veel belangrijker dat mensen op mijn werk weten en respecteren dat ik niet drink (vb) dan dat zij mij complimentjes geven over het werk dat ik verricht.</p> <p>Case emotioneel: Meedoen aan organisatie oranjefestiviteiten (waarom wel, waarom niet). Eigen culturele feesten belangrijk voor emotionele verbintenis? Verbondenheid met plek of mensen!</p>
--	---

Welke contacten zijn belangrijk voor jullie in Haarlemmermeer?

<p>Contact</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Meer met eigen groep of met andere groep? → waarom? Hoe waardeert u contacten met de eigen groep en hoe met andere groepen → waarom? - Meer in de buurt of buiten de buurt → waarom? - Zou u graag meer/andere contacten leggen in de toekomst? → waarom? <p>Case: kopje suiker Case: auto kapot</p>
----------------	---

Hoe participeren jullie in Haarlemmermeer?

<p>Participatie</p> <ul style="list-style-type: none"> - Economisch - Maatschappelijk - Sociaal 	<ul style="list-style-type: none"> - Welke vorm van participatie belangrijk en waarom? → wanneer voelt u zich nuttig in de buurt?
--	--

	<p>Case economisch: als ik geld verdien en bezig ben met een baan/opleiding</p> <p>Case maatschappelijk: dingen organiseren in de buurt voor mensen die dat nodig hebben.</p> <p>Buurtbarbecue</p> <p>Case sociaal: als ik omgeven ben met mensen waar ik graag bij ben.</p>
--	--

Welke vormen van participatie zijn volgens jullie wenselijk in de toekomst?

<p>Participatie</p> <ul style="list-style-type: none"> - Economisch - Maatschappelijk - Sociaal 	<p>Met welk soort activiteiten bent u dit moment vooral bezig? Zou u in de toekomst anders willen en waarom?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Meer buurtbarbecues, voorlichtingen. - Focus op werk: meer kansen, meer gelijkheid - Focus op sociaal: meer informele sociale contacten.
--	---

Welke identificaties zijn van belang voor jullie voor participatie in de buurt?

<p>Joint production</p>	<p>Identificaties bepalend voor wat je doet in de buurt?</p> <p>Vb. zorgt het idee dat je gelijk behandeld wordt en gelijke kansen krijgt voor meer contact/participatie.</p> <p>Of is respect voor normen en waarden daarvoor belangrijker? → dat mensen kennis hebben over je culturele achtergrond?</p> <p>Wat beweegt je om iets te doen in de buurt?</p>
-------------------------	---

<p>Thuisvoelen (controleerende vragen)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Helpen de besproken verbintenissen om je thuis te voelen in de buurt?
--	---

	<ul style="list-style-type: none">- Zijn er andere dingen waardoor thuisvoelen gestimuleerd wordt- Wat zouden de belangrijkste belemmeringen kunnen zijn voor thuisvoelen? Culturele of functioneel- economisch
--	--